

III

Al. 40.091

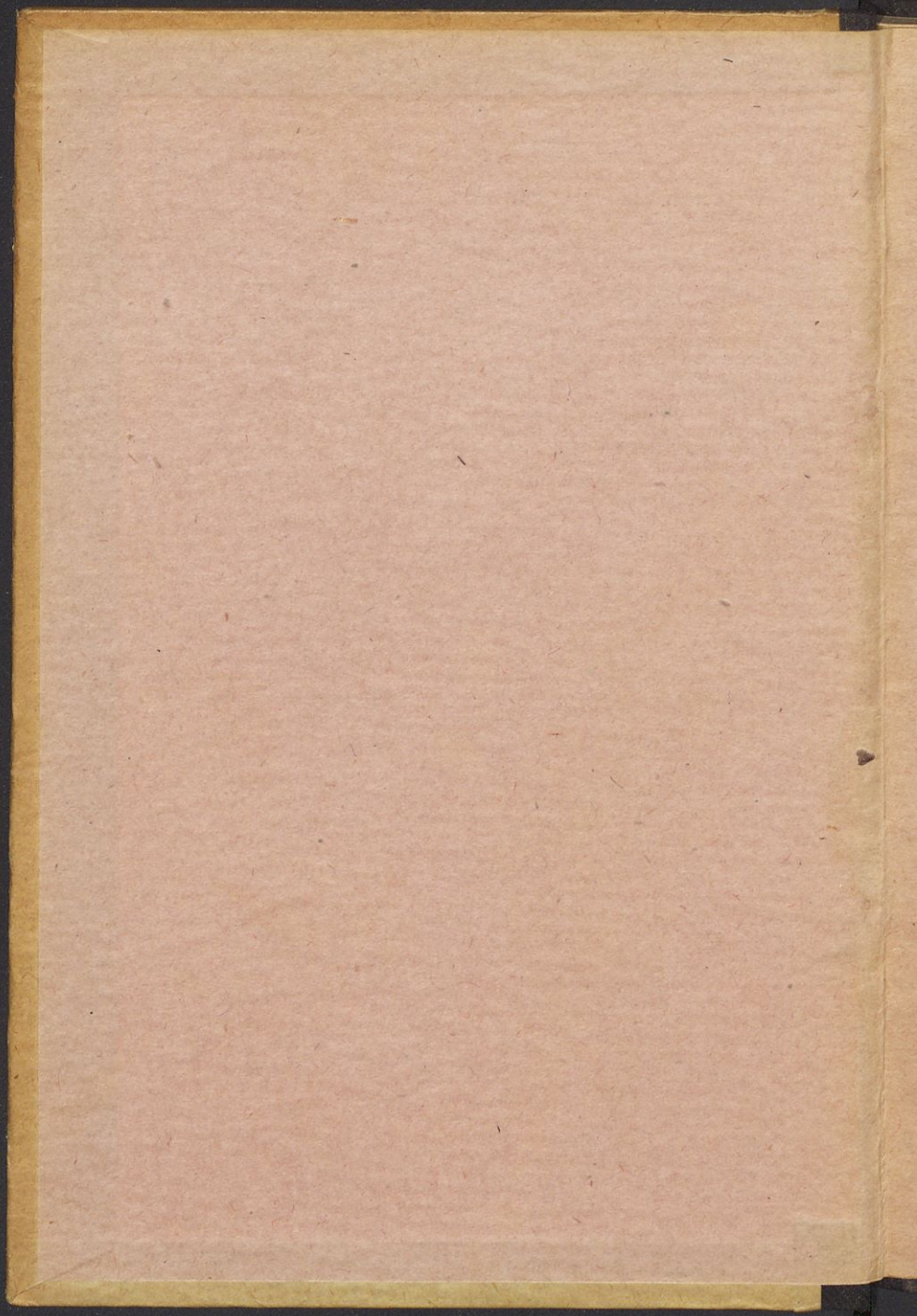
h

MOJA SETEV

ZBRANI MLADINSKI SPISI

SPISAL
IVO TROŠT.
DRUGI ZVEZEK

V Ljubljani leta 1920. :: Last in založba
„Društva za zgradbo učiteljskega kon-
vikta“. :: Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

Ivo Trošt:

Moja setev.

Zbrani mladinski spisi.

II. zvezek.

V LJUBLJANI, 1920.

Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“.
Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

III, M, 40.091, L

Založništvo si pridržuje vse pravice.

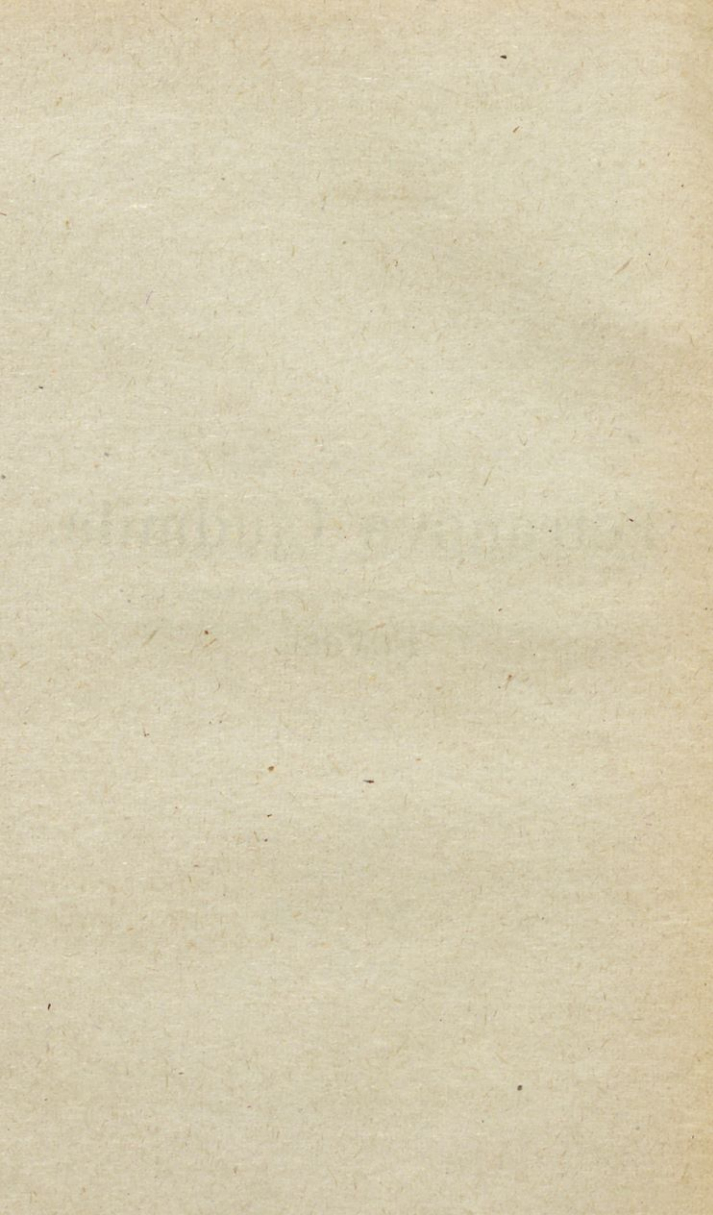

D.: knj. U I
apr. 1944

030034393

Petranova Ljudmila.

Povest.

I.

elo nedeljo so imeli v Dolini prvo sveto obhajilo. Za vse župljane, posebno pa še za prvoobhajance, je bil to velik, slovesen praznik.

Res, lepo je bilo videti dolgo vrsto belo oblečenih deklic z venci na glavi, z molitveniki v rokah, s svetim mirom v mladem srcu in pa z gorečo željo po ljubljennem Odrešeniku. Prav toliko kakor deklic je bilo tudi dečkov, ki so imeli kitice cvetja na prsih in s svetim strahom pričakovali trenotka, da prejmejo v srce svojega Boga.

Matere in očetje so bili ganjeni do solz, ko so gospod župnik prvikrat povabili mlado družinico k mizi Gospodovi. Vsem se je zdelo, kakor da so otroci, ki čakajo sv. obhajila, angeli

Božji. In vendar nebeškim duhovom ni dana tolikšna milost kot dolinskim prvoobhajancem.

Tudi Petránova Ljudmila je bila med onimi srečnimi deklicami, ki so danes prvič prejele svojega Zveličarja. O, kolika sreča je prišla v njeno srcé! — Ko je stopala z drugimi tovarišicami proti domu in so si one ogledovale lepo obleko, krasne vence v laseh in kazale mične podobice, katere so bile dobile v spomin slovesnega dné, je bila Ljudmila med njimi samo s telesom, njen duh je plaval tam gori v solnčnih višavah želeč se na veke združiti s svojim Bogom.

Na koncu vasi zraven Korenove stoji mala Petránova hišica; zato je bilo Ljudmilinih tovarišic tudi vedno manj. Polagoma so se druga za drugo zgubile domov. Ljudmila je ostala sama in šla mirno po cesti proti Korenovi hiši.

Gospodar Ivan Koren je prvi bogataš v Dolini. Ima veliko in lepo hišo, prodajalnico, mnogo zemljišča in sploh vsega na debelo, ali Ljudmilo in njeno mater sovraži, dasi mu nista storili nič žalega. Nekoč je zapodil deklico domov izpred svojega praga, kjer se je igrala z njegovim sinom, štiriletnim Milančkom. „Poberi se, ti be-raški otrok, poberi se od tod. Nič prida ne moreš biti, zakaj tudi tvoj oče ni bil.“

Deklica je jokaje stekla k materi in vprašala, kaj neki je Korenu nahudil njen oče. Mati ji je rekla, da se gre tu za neke denarje, o ka-

terih misli Koren, da mu jih je vzel njen rajnki oče, kar pa ni bilo res.

Rajnemu ni mogel dokazati tatvine, zato je pa skrbno pazil, da bi mogel zaslediti na njem kakšno sumljivost. To se mu ni posrečilo do Petranove rane smrti in tudi poslej ne. Toda oni dan, ko je Koren zasajal drevesa na vrtu poleg Petranove hiše, je izkopal več srebrnih tolarjev. Takoj je sumil, da jih ni ondi zakopal nihče drugi kot pokojni Petran, ker se je bal, da bi jih ne našli pri njem. To je Korenovo sovraštvo do Petranovih še pomnožilo in popolnoma utrdilo v njem prepričanje, da le on in nihče drugi ni kriv tatvine.

Ljudmila je stopala proti njegovi hiši in se spomnila Korenovega sovraštva. Ta misel jo je stresla. Danes ne sme biti temu prostora v njenem srcu, kjer biva sam Kralj nebeški. Bežite sovražne misli, le bežite! — Tako si je Ljudmila prizadevala pregnati skušnjavo. V tistem hipu se prikaže na Korenovem pragu črnolasa glavica malega Milančka. Spoznavši Ljudmilo, hitel ji je nasproti in klical: „O, kako si lepa danes, Milka! Daj meni cvetke, daj!“ In ne maraje za očetovo sovraštvo in njegove prepovedi je kobacljal kar po sredi ceste nji nasproti. Tedaj pridrči za njim po cesti par konj brez voznika. Kakor blisk so drvili v vas. Ljudmili ni bilo za lastno nevarnost, tudi ji v tem hipu ni bilo za Korenovo sovraštvo: kakor mlada

srnica je planila k dečku in ga skoro brez sape potegnila v stran. Ko mine prva nevarnost, pelje ga v hišo in pové, kaj se je zgodilo.

„Ali ti nisem pravil že tolikokrat, da se mi ne druží s temi berači!“ je kričal Koren na sina, katerega je imel sicer rad, deklico je pa pogledal po strani in odšel. Tudi Ljudmila je odšla, ne da bi ji bil kdo privoščil lepo besedo.

Nekoliko vsled prebitega strahu, nekaj pa morda tudi zato, ker so jo tako mrzlo sprejeli pri Korenu, je zginilo za trenutek prejšnje ravnodušje, zginil je prejšnji mir iz njenega srca. A to je bilo samo za trenotje. Ko je zagledala na pragu ljubo mamico, se je sponila tudi svoje sreče in zadovoljno je tekla v njeno naročje.

Njeno dobro delo je videl Bog, videl jo je pa tudi Korenov brat, kapitan Pavel. Tudi Milančkova mati je je videla, ali zastran boječnosti si ni upala pohvaliti pogumne deklice.

* * *

Bilo je kakih dvanajst let pred temi dogodki. Takrat je gospodaril na Korenovem domu še stari Koren, prileten in častitljiv možak. V prodajalnici je še pomagal tudi sedanji gospodar Ivan Koren; ker je pa oče sodil, da ni še zadosti izkušen v trgovskih stvareh, se je moral često udati povelju Jožefa Petrana, ki je bil sicer nekoliko starejši, marljiv in vesten pomočnik. Za svoje mladosti se je učil trgovine

v mestu. Ko mu je zbolela mati, je prišel domov in ji stregel, poleg tega je pomagal očetu obdelovati malo zemljišče.

Še pred materino smrtjo je oslabil tudi oče. Tako je Jožef Petran izgubil poleg matere in očeta tudi nad dve leti službe s tem, da je z otroško udanostjo lajšal svojima roditeljema zadnje dni njunega življenja. Premišljeval je slednjič, kaj bi ukrenil. Rojstna hiša je in ostane rojstna hiša; tudi v sami cesarski palači na Dunaju ne bivam tako rad kot tam, kjer sem zagledal luč sveta in preživel mladostna leta. Toda, kaj mi bode vse to, če pa mi ne zadostuje, da bi imel ob čem živeti. — Tako si je mislil Petran; iz teh mislij ga je predramil stari Koren s ponudbo, naj pride v njegovo prodajalnico. Kdo se je raje oprijel ponudbe kot on! Tedaj sta se on in Ljudmilina mati naselila v mali hišici poleg Korenovega vrta. Petranu je bilo osemindvajset let, pa je preudarjal in mislil, da je za mesto že prestar. Sklenil je torej ostati na očetovem domu in pomagati Korènu pri trgovini.

Stari Koren ga je imel rad, ker je znal ceniti njegovo sposobnost, a ne tako domači sin, ki ga je sovražil zastran odkritosrčnosti. Dostikrat je namreč moral, dasi nerad, razkrivati gospodarju, kako se vede Ivan. In to vedenje ni bilo zmiraj vzgledno. Imel je mladenič mnogo napak, med temi tudi grdo trdovratnost in ško-

doželjnost. Njegova je morala veljati vselej, ko bi se podrlo pol sveta.

Neki jesenski dan je bil za Korenovo hišo poln groze in nesreče.

Delavci so podirali v gori bukve za drva. Prejšnji dan je bil ž njimi tudi stari Koren ter jim odkazoval, kaj bodo posekali in kaj pustili. Vendar njegovi naduhi ni bilo to dobro. Strma pot, dolga hoja, utrujenost in oslabelost so ga tako prevzele, da je zvečer komaj prilezel domov. Drugi dan so podirali delavci sami, le popoldne jim je nesel domači pastir Boštijan malico.

Ta dečko je služil pri Korenu samo še malo časa. Tudi je moral biti nekje daleč doma, ker se mu je jezik zaletaval prav po tuje. Nihče ni vedel, kje je služboval poprej in kakšno je bilo njegovo prejšnje življenje. Koren ga je sprejel v službo meneč: za volarja bo že dober; ako bo pa sposoben za kaj boljšega, no, saj smo sleharni dan skupaj, lahko se mu še kaj navrže. — Boštijan — klicali so ga Baštè — je opravljal službo vestno in točno; tudi niso opazili domači posli na njem druge napake, kakor to, da je zelo lakomen na denar. Oni dan je tožila starejša dekla, da ji je nekdo vzel iz zaklenjene skrinje tri goldinarje. Ugibala je, a uganila ni tatu. Baštè se ji je sicer zdel sumljiv, reči se mu pa ni upala. Raje je povedala to svoji tovarišici, kateri tudi ni bil dečko preveč vzoren

poštenjak, ker ga je videla neki večer, ko je hlastno pobiral na vrtu sadje in je spravljal v nedra za srajco. Zmenili sta se, da ga skupno primeta zvečer za denarje, ko bode zopet doma. Zgrabili sta ga res obe precej trdo, a volar se je tako izrezal, da sta morali molčati.

Ono popoldne, ko je nesel Baštè malico delavcem v goro, je oslabel stari Koren. Tožil je, da ga silno duši v grlu ter grozovito tišči in peče v prsih. Zvečer so poslali po zdravnika, malega volarja so pa prinesli delavci malo živega domov. Posekana bukev je namreč tako nesrečno padla nanj, da mu je strla vrat in hrbet.

Vsa Dolina je bila polna groze o toliki nesreči.

Korena so spravili z Bogom, vendar pa ni mogel več govoriti. Duhovnik mu je podelil samo zakrament sv. poslednjega olja, priporočil njegovo dušo in odšel. Nihče se ni utegnil mnogo baviti z umirajočim volarjem, dasi je tako čudno vil z očmi ter mahal z rokama, kakor da bi hotel še nekaj povedati. Seveda, bolečine so ga zmagovale in ko se mu je udrla kri, je izdahnul za vselej.

Takoj so ga odnesli v mrtvašnico.

Vse drugače je bilo s Korenom.

Mož je težko čakal zdravnika. Ko ga pa le ni bilo, je sklenil z Bogom svoje življenje. Izgubil je zavest, v njem je hrščalo kakor v gozdu o nevihti; pa nehalo je tudi to. Došli zdravnik

mu ni mogel več pomagati; potrdil je le, da je bilo za starega moža po tolikih mukah še najboljše zdravilo smrt. Bog bodi milostljiv njegovi duši!

Silna žalost se je naselila v hišo.

Zaprli so prodajalnico ter s črnim suknom preoblekli stene in oder, kamor so položili Korenovo truplo. Tihi mir je zavladal po vseh prostorih in ta mir je govoril vsem glasno in razločno, da je oblastna smrt obiskala to hišo. Med dvema vrstama težkih voščenic je spaval na mrtvaškem odru mož, kateri je bil spoštovan v vsi občini. Z lastno pridnostjo in varčnostjo si je pridobil skoro vse sedanje imetje. Lahko se je v smrtni uri zadovoljno ozrl v svojo preteklost, saj je mogel reči: „Zahvalim te, o Bog, za dneve, katere si mi dal. Glej, od svoje mladosti doslej nisem nobenega zgubil!“ In tako more govoriti le malokdo.

Dva dni pozneje se je zgrnila zemlja nad starim Korenom. Vsem je bilo žal vrlega moža, ki ni nikomur storil za las krivice, pomagal pa povsod, kjer je le mogel. Veličasten pogreb je pričal, koliko hvaležnih src je želelo: mir in zveličanje njegovi duši.

V daljno Afriko so naznanili sinu — kapitanu Pavlu — očetovo smrt, mladi Ivan Koren je pa prevzel gospodarstvo.

II.

Tisto jutro po pogrebu je mladi gospodar zbiral v prodajalnici denar in pregledoval blago, če je še vse v redu, kakor je bilo oni dan, ko mu je zbolel oče. Petran mu je pomagal pri tem delu ter mu izkazoval čast in pokorščino, kakor prej staremu Korenu. Ko prideta do denarnice in jo Ivan Koren odpre, zarjove kakor lev, ko se zvečer odpravlja na plen: „Denarja manjka!“

„I, kako to, gospod?“ čudi se Petran; „saj so vsi omoti bankovcev, vsi zavoji srebrnjakov in krajcarjev. Vse mora biti še tako, kakor ste pustili, zakaj jaz nisem odpiral blagajnice tista dva dni prej, kot ste zaprli prodajalnico, ker tudi nisem imel ključa. Od onih dveh dni skupilo je tukaj v predalu.“

„Pred petimi dnevi je bilo pet omotov goldinarskih bankovcev, v vsakem po sto goldinarjev, danes sta samo še dva; bilo je v dveh zavojih goldinarskih tolarjev, tudi v vsakem po sto goldinarjev, danes je samo še jeden zavoj. Torej manjka štiristo goldinarjev. Kje so?“

Petran je stal kakor okamenel. V svesti si je bil popolne nedolžnosti, vendar sam ni vedel, kako bi odvrnil strašno sumnjo od sebe.

„To menda veš,“ začel je zopet Koren, „da si bil že pet dni sam v prodajalnici, ker sem

jaz imel opravka pri bolnem očetu. Kdo je torej izmaknil denarje, če ne ti?“

Petran se je zagovarjal, kakor je vedel in mogel; klical je Boga in vse svetnike na pomoč, a nič ni pomagalo. Poklicali so ključavničarja, ki je pregledal zapiralo in spoznal, da je bila blagajnica odprta z umetnim ključem kakoršne rabijo pravi tatovi.

Potem so preiskali vso Korenovo hišo od zadnje dekle in obleko rajnega volarja Bošteta pa vse do shramb samega pokojnega Korena. vse so prevrgli, a našli ničesar. Obrnili so se potem tudi v Petranovo hišo in pretaknili vse kотиče, ali vse zastonj. Koren je zlezel celó pod streho, in glej nesreče! našel je tam razmetane prazne omote ukradenih bankovcev. Oba s Petranom sta jih spoznala, da so pravi.

„Zadosti je dokazov!“ zakričal je Koren; „sedaj po orožnike. Tatov ne maram pod streho, in denarje hočem dobiti nazaj.“

Milo je prosil Petran in vnovič zatrjeval svojo nedolžnost, saj mu ni vest očitala ničesar. Takšen človek se lahko zagovarja. A toliko huje mu mora biti v srcu, ko vidi, da vse nič ne pomaga. V duhu pred seboj vidi sramoto, ponižanje, uničeno družino in trpljenje po nedolžnem.

Petran ni mogel dokazati svoje nedolžnosti.

Pol ure pozneje je stopal pred dvema orožnikoma v zapor. Začela se je splošna preiskava

proti njemu. Povpraševali so o Petranu po vseh onih krajih, kjer se je kdaj ustavljal ali bival; v njegovi hiši so vse prevrgli in našli samo to, da je prišel oni, ki je vrgel omote bankovcev pod Petranovo streho, skozi podstrešno okno; zakaj poznale so se praske na zidu in po okvirju okna. Te je napravil zlikovec z žebli na čevljih. Petran se je oddahnil, ko so mu to povedali, ker on ni nosil nikoli tako težko okovanega obuvala. Čemu tudi? — Ko so zopet preiskali pri Korenu, so našli pod starimi jaslimi v hlevu na pol zakopanih blizu petdeset tolarjev in umetno odpiralo ali vitrih. To je Korena še huje zmešalo kot one praske na Petranovi hiši. Nikakor se ni dalo dokazati, da bi bil Petran res kriv; zakaj trgovski pomočnik nima v hlevu prav nobenega opravila, in potem tudi ni verjetno, da bi sam nesel omote bankovcev pod lastno streho skrit.

Nadaljevali so preiskavo pri vseh hlapcih in deklah, celó pri pastirju, pa niso našli ničesar.

Gospodje iz sodišča so poizvedovali o Petranovem življenju in vedenju, a nikdo mu ni mogel očitati niti za las krivice. Vsakdo, ki je poslušal Petranovo pripovedovanje, kako mu je nekdo podtaknil omote, mu je tudi verjel, vsakdo pravim, mu je verjel, samo Ivan Koren ne. Skušil je na njem sedaj ohladiti svojo jezo zastran prejšnjih navskrižij, in podtikal Petranu vsakoršne izmišljene slabosti. To pa vé vsakdo,

da ljudje raje slabo govoré kot dobro, kar pa ni prav. Tudi Koren ni ravnal prav, zato tudi ni dosegel ničesar. Petranu je res škodoval veliko s svojim sumničenjem; ali, da bi ga spravil v zapor, to se mu v njegovo strašno jezo ni posrečilo. Gledal je pozneje Petrana kot svojo živo nesrečo, a raje bi bil srečal na potu tudi samega — Bog nas varuj — kot Jožefa Petrana, nekdanjega trgovskega pomočnika, ki sedaj ni vedel kaj početi, da bi pošteno preživel sebe, ženo in otroka.

Dobro je vedel, da mora Korenu izpred oči. Toda kaj pomaga, ko mu bode tako silno težko zapustiti ženo in hčerko, in kadar se povrne domov, bo moral Korenu zopet pred nos, ker stoji njegova hišica prav blizu Korenove.

Tistikrat je štel Petran že trideset pomladi v svojem življenju, in njegova nada, postati kdaj trgovec ali vsaj pošten trgovski pomočnik, mu je za vselej splavala po vodi. Pod milim Bogom ni imel sorodnika, ne znanca, ki bi mu bil pomoč na tem razpórtju. Dasi so poznali trgovci v Dolini in okolici njegovo poštenost, ni ga hotel nihče vabiti k sebi, Petran se pa ni upal nikomur ponujati.

Zima se je bližala z naglimi koraki v deželo, Petran z ženo in hčerko je pa še vedno premišljal samotno v svoji hišici, kam bi krenil, da bi vendar nedvomno dokazal svojo poštenost in bi mu bilo zopet mogoče vsakomur vedno

pogledati v oči, rekoč: poglej me! res, da imam žuljave roke in tudi moram delati, a zato je moje delo pošteno in moja vest čista.

Ugibal je včasih po cele noči, mislil in molil je prisrčno za božjo pomoč.

Tiste dni je prišel po dolgih letih zopet pogledat svojo rojstno vas Dolino Korenov brat Pavel. Ker ni mogel priti k očetovemu pogrebu, je došel vsaj obiskat njegov grob.

Pavel le bil že kapitan ter nosil lepo črno obleko z zlatimi gumbi, nizko čepico in z zlatom okovano sabljo, ki je kaj prijetno žvenketala po domači vasi. Kapitan je moral imeti mnogo denarja, zakaj skoro sleherni dan je izpraševal vaške otroke, vračujoče se iz šole, kateri je bil najpridnejši. Vse je potem obdaril z bakrenim, najpridnejše pa s srebrnim drobižem.

Koliko lepega je znal povedati gospod Pavel o tujih deželah, tujih ljudeh, mestih, gorah in rekah. Ko bi hotel vsaj polovico tega ponoviti, bi moral napisati cele knjige. Za sedaj povem le, da je kapitan živo nasprotje svojemu bratu: mehkega srca in dober kot duša. Pripovedovali so, da je še tedaj, ko je bil v višjih šolah na Dunaju, rešil življenje nekemu sošolcu, ki je vsled nebrižnosti zdrsnil v Donavo. No, to ni še nič čudnega, poreče marsikdo. Bližnjemu pomagati je naša dolžnost. Če pa povemo, da je oni sošolec Pavla še tisto jutro surovo napadel na ulici in ga pozival, naj se

gre ž njim poskusit, če noče biti ničvredna zanikarnost — potem mora vsakdo priznati, da tako krščansko prizanesljivi niso vsi ljudje na svetu.

Sam se ni nikoli hvalil s takimi deli, zato so jih pa toliko raje pravili vaščani, ki niso mogli prehvaliti dobrega kapitana.

Dečke in deklice iz višjih oddelkov je pošli kar povabil v svojo sobo ter jim razkazoval imenitne stvari in drage spomine, ki jih je prinesel s seboj iz raznih delov sveta in daljnih znamenitih mest. Hranil je oljkovo vejico z Oljske gore, košček kamena s Kalvarije, cvetice iz Jeruzalema, kamenčke iz Jozafatove doline, školjke iz Rdečega morja, kavino cvetje iz Indije, pravo steblo kineškega čaja, cvet opijeve rastline z Japana, sto in sto spominov iz ameriških mest, o katerih je pripovedoval tako lepo in mikavno, da so otroci često pozabili na malico, na čas, na domačo hišo in na vse, kar je bilo in kar se je godilo okolo njih.

Nekega dné pride kapitan Pavel k Petranu.

„Kako je, sosed?“

— E, gospod, dosti bolje bi bilo lahko.

„Torej se ti godi slabo.“

— Tega ne morem reči, a dobro mi tudi ni.

„Kaj ti teži srce?“ — Peter je začel pripovedovati svojo nesrečo. Kapitan ga je zvesto poslušal in na obrazu se mu je poznalo, da mu verjame.

„To se bo dalo poravnati. Sam hočem govoriti z bratom, da te zopet sprejme.“

— Bog Vam pomagaj, dobri gospod! — Tedaj priteče v sobo mala Milka. Bilo ji je komaj dve leti: „Papá, papá! — tam zunaj mož!“ Ker je govorila še otroško-nerazumno, ni vedel kapitan, kaj pravi, zato ga je vprašal:

„Odkod pa ta-le angeljček?“

— Od Boga, odkod neki?

„Pridi no sem, ti kodravka kodrava!“

Dete se je zelo branilo tujega gospoda, dasi jo je mikala obleka in pozlačeni gumbi. Ko jo potolaži oče, naj se nikar ne boji, se je pomikala le počasi kapitanu nekoliko bliže. Začela se je igrati z verižico njegove ure, potem se je dotaknila sabljinega svetlega držaja, nekoliko pozneje je bila pa že na kapitanovem kolenu. Ondaj nekdo zunaj močno zašepeče in pokliče: „Pavel, pojdi no domov!“ Bil je Ivan Koren.

„Kaj neki bi rad?“ reče kapitan ter odide. Petran je dobro vedel, da je prignala Koréna sama nevoščljivost za bratom. Morda se je tudi bal, da bi izvedel kapitan resnico. Toda Ivanove besede niso Pavla kar nič zadrževale. Sleherni dan in vedno raje je zahajal k Petranu. Pomagal mu je kot pravi brat ugibati in premišljevati, kaj bi počel sedaj.

Kaj bosta počeli Ljudmila in njena mati, če pojde kam daleč v službo? Ta misel je Petrana vznemirjala noč in dan. Mati sicer neko-

liko zasluži s šivanjem, ali kaj bo to za obe. Slednjič mu reče kapitan:

„Drugače ni kot tako-le: na Reki imam prijatelja, ki te gotovo vzame v službo, če mu le rečem. Poskusi! Ne bo ti slabo. Vsako nedeljo boš lahko pri svojih dragih, in ako bodeš hotel po nekoliko mesecih tudi daljši dopust, ga dobiš, verjemi.“

Petran je stvar pretehtal na vse strani in nazadnje hvaležno segel v roko milemu dobrotniku.

Drugi teden je odhajal kapitan Pavel Koren na svoje prejšnje mesto. Mali Milki je pustil v spomin mnogo lepih igrač in dva kot solnce rumena zlatnika. Ž njim je odšel tudi njen oče na svojo novo službo, katero mu je na Reki naklonil kapitan Pavel.

III.

Minilo je kakih deset let. Ljudmila je do-
rasla in dovrševala vsakdanjo šolo.

Videli smo takoj začetkoma naše povesti, kako plemenito srce je imela. Tiha solza se ji je ukradla v oko, ko je stopala iz Korenove hiše domov. Svetli žarki pomladnega solnca so se odsevali v njenem vencu; odsevali so pa tudi v solzi, ki se je potočila po njenem licu. Kateri odsev je bil lepši, ne morem vam povedati.

„Ti si jokala, moja Milka“, je dejala mati in poljubila hčerko na čelo. Jokala si same sreče in zadovoljnosti. Tudi jaz se radujem danes s teboj, moje dete.“

Ljudmila je povedala ihté, kaj se ji je zgodilo medpotoma iz cerkve in kako mrzlo so jo odpravili iz Korenove hiše.

„Lepo je in prav, da si to storila. Oče nebeški ti je zapisal to dobro delo; sedaj pa pomisli, kaj je bolje: posvetna hvala ali nebeško plačilo.“

Ljudmila ni rekla ničesar, lahno je zardela in se skoro sramovala svoje slabosti. Mati je spoznala njeno zadrego, zato je ni več spominjala tega, marveč je dejala: „O, da bi živel še danes tvoj oče, kako srčno bi se veselil tvoje sreče. Toda upajva, da gleda z nebesnih višav na naju obe in se raduje z nama. On prosi pri Bogu za naju, da se nama ne zgodi krivica.“

Ljudmili so solze zalile oči. Mati jo je posadila zraven sebe na klop in začela: „Do danes ti nisem še pravila tega. Nisem si upala kalíti tvoje otroške sreče, tudi danes naj zato toga ne obsenči tvojega srca. Človek obrača, Bog obrne.“

Tisto leto je bil gospod kapitan Pavel na dopustu. Skupno sta odhajala s tvojim rajnkim očetom, Pavel na svoje mesto, oče v službo na Reko. Rajni tvoj oče naju je potem obiskaval vsako nedeljo. To so bili najlepši časi našega

življenja. Ali na svetu ni stalne sreče. Oče ni bil še dobro leto v novi službi, ko ga je ujela na potu od železniške postaje proti domu huda ploha. Do niti moker je prišel domov in legel v posteljo, iz katere ni nikoli več vstal. Zgrabila ga je pljučnica; in dasi primeroma mlad in krepak, je kmalu slutil, da ji ne uide. Prejel je sv. popotnico in me poklical k postelji. Ondaj je bilo tebi tri leta. Zatrjeval nama je še slednjič svojo nedolžnost zastran Korenovega denarja, in če bi izkopali tu-le pod našim ognjiščem, ne samo kakor oni dan na Korenovem vrtu tam-le za hišo srebrne tolarje, ne verjamem, da bi jih bil skril tvoj oče. Priporočil nama je poštenost, ljubezen in spravljivost ter izdihnil svojo blago dušo.

Sedaj pa še nekaj. Koren sumi, da sva midve podedovali po očetu ukradene denarje; stvar je pa neresnična. Pošteno sva se preživljali ob delu svojih rok. Ali to je zadostovalo samo za sproti. Ko sem ono leto zbolela, sem se zadolžila za nekaj goldinarjev pri Kotniku, ki je bil dober prijatelj tvojemu očetu. Rad mi jih je posodil, in upam, ko bodeva obe delali, zasluživa v kratkem toliko, da povrnem dolg.“

Ondaj se prikaže mimo okna zagoreli obraz umirovljenega kapitana Pavla. V ustih je imel pipo dolgocevko, pod nosom na pol osivele brke, velike modre oči so prijazno zrle v svet, širokrajn slamnik mu je pa delal senco do pleč.

Ni bila to navadna ura, da bi se ustavljal kapitan pri Petranovih. Oglašal se je vedno pri njih le proti večeru, ko se je vračal iz šole ali iz župnišča, kjer je bral časnike ter se pogovarjal o tem, kar se je zgodilo novega po svetu. Ko je minil v to določeni čas, je krenil domov, a medpotoma je spregovoril prijazno besedo z vsakomur, da ga je le srečal. Postal je običajno pred kovačnico, kjer je kovač obdeloval s težkim kladivom železo. Ogledal si je tudi, kaj dela čevljar Dreta. Slednjič je stopil k Petranovim ter povedal, kaj je novega po svetu. Povsod je bil dobrodošel gost, in ko bi bil izostal le jeden večer, bi vsi popraševali, zakaj ni kapitana.

Danes je privedla posebna pot Pavla k Petranovim.

„Ali je doma Milka?“ vprašal je brez odlašanja.

„Doma, gospod, kmalu bo tukaj“, je bil odgovor.

„Tukaj-le sem ji prinesel nekaj za spomin prvega svetega obhajila. Vrla deklica je; zato želim, da bi se še dolgo spominjala današnjega dne. Z Bogom!“

Kapitan ni čakal zahvale. Nagloma je odrinil.

Petranovka je poklicala Ljudmilo ter ji pokazala lično škatljico, v kateri je bil krasno izdelan zlat križec.

Toda Bog jima je odločil zato še težavnejšo poskušnjo na potu življenja.

Bilo je nekaj tednov pozneje.

Mrak je legel na zemljo, na nebu je zablestela večernica, za njo pa brez števila drugih zvezd in zvezdic. Ljudje so se vračali s polja, pastirji so gonili živino domov. V stolpu se je oglasil zvon, znaneč „Angeljevo češčenje“.

Kapitan Pavel danes ni dobil doma gospoda župnika, zato je krenil v večernem hladu po stranski poti nekoliko na polje. Ugajal mu je skrivnostni mir, katerega je motilo slavčje petje v goščavi ob potoku. Počasi je korakal ter zopet in zopet postajal in poslušal. Zrak je bil napolnjen z vonjavo poljskih cvetic in kapitanu se že davno ni zdelo tako prijetno v božji naravi kot nocoj.

Kar spozná za seboj znane glasove:

„Prodaj meni dolg pri Petranovki!“ sili nekoga Ivan Koren.

— Čemu ti bode? Saj veš, da je moj pokojni oče le dobro mislil o Petranu, in zato je tudi pomagal vdovi, kadar je mogel. Kako bi smel jaz ravnati drugače kot moj oče?“ mu je odgovarjal Kotnik.

„Posebne vzroke imam in dobro ti plačam, če hočeš? Daj, prijatelj. Ako ni drugače, preplačam ti ono malenkost, katere ne bi ti nikoli izterjal.“

— Ne morem, Ivan, ne morem.

„Doklej boš še premišljal?“

— Vedno.

„Poslušaj, da ti povem. Moj brat zahaja pogosto k Petranovim. Sam ne vem, kaj je to. Zadnjič je deklici podaril celo zlat križec. Veditorej: mož ima denar, in jaz ne bi rad, ko bi ga zapustil komu drugemu kot meni. Škoda je vsakega krajcarja takim ljudem, ki so mi takorekoč okradli hišo, pa jim ne morem do živega. Saj veš, koliko smo našli oni dan na mojem vrtu. Bog vé, koliko je že prej brat znesel pritepenkama. Zato mu jih moram spraviti s pota. — Ti mi prodaj dolg, jaz pa Petranovski hišo, in mir bo zopet med nami. Ni res?“

Kotnik ni rekel ničesar. Videti je bilo, da bi bil že rad doma, zato je nagloma pozdravil in odšel. Mikala ga je Korenova ponudba, hotel se je le še posvetovati z domačimi o tej stvari in potem ukreniti, kakor bi kazalo bolje.

Kapitan je slišal ta pogovor in hudo mu je bilo pri srcu. Najraje bi bil kar skočil med Kotnika in brata ter jima v krepkih besedah pojasnil njuno početje. Utegnil bi bratu povedati tudi katero grenko zastran trdosrčnosti in hudobnosti. Kotniku bi pa očital dobičkarstvo. Toda premagal se je, stisnil pest in zamahnil s palico proti kraju, kjer sta prej stala onadva, rekoč: „Čakaj; ako to storiš, napeti hočem druge strune. Videti hočemo, kdo zmaga.“

Ko se je vrnil kapitan domov, je že razgrajal Ivan na ves glas po hiši in se silno jezil: „To je vendar sramota, da podpira in daje potuho moj brat ljudem, ki so nam bili vedno v škodo. Koliko mi je pokradel in potajil Petran, tega ne vé nihče.“ Njegova žena ga je slišala, a ker je je bilo sram, da ni ničesar dala Milki, ko je rešila Milančka, se ni hotela oglasiti ne za to — in ne za ono stranko.

Pavel je pa rekel, stopivši čez prag:

— Kaj ti je škodil Petran? Ali ni bil vedno pošten pomočnik? Ne sumniči ljudij po krivici.

„Ti se vedno potezaš za kakšne usiljence. Ali ti je treba tega, povej, lepo te prosim!“

— Za pravico se je vsakdo dolžan potezati.

„No, pa se le potezaj. Kmalu boš videl, da je brezuspešno tvoje delo.“

— „Ne vem,“ je rekel Pavel in umolknil. Razšla sta se različnih misli.

Štirinajst dni pozneje je imela Petranovka v rokah tožbo, naj poravna dolg. Tožil jo je pa Ivan Koren.

Bridko je zajokala in stisnila obraz v predpasnik. Premišljala je to in ono, kje bi dobila denar, a vse ni nič pomagalo. Ljudmila jo vpraša:

„Kaj se Vam je zgodilo, mama, da jočete?“

— „O, le potrpi, dete moje, to so bridkosti življenja, kakoršnih še ti ne poznaš, zato si pa srečna. Kaj me žalosti, izveš že kdaj pozneje.“

Deklica ni bila zadovoljna s tem odgovorom, vendar si ni upala več siliti, da bi ji mati razložila vzrok svoje žalosti. Ni namreč hotela polniti dekličinega srca s sovraštvom do onega, ki je bil kriv vse nesreče. Predobro je vedela, da se bo morala izseliti iz hiše, kjer je preživila toliko lepih dni v življenju. Obe bosta brez doma, brez strehe. Kotnikov dolg res da ni tako velik, vendar večji kot cena onega koščka zemlje, ki jima je bil doslej v priboljšek. Zapalo bo torej zemljišče in hiša. Kaj ji pomorejo oni krajcarji, ki ji ostanejo? Ali bo mogla s tem preskrbeti svojemu otroku novo domačijo?

Ponoči, ko je hčerka sladko spala, je ihtela njena mati na tihem in močila zglavje s solzami, topeča se v vroči molitvi, da bi ljubi Bog potolažil in omečil nemilega soseda prav po znanim izreku: Za reveži hodi Bog.

Minila je prva dražba Petranove hišice, in nihče ni obljubil zahtevane cene. Za drugo dražbo je obljubil Koren, da ponudi on toliko, kolikor je treba, da se njemu poravna dolg in tožni troški. Ubogo Petranovko je to zbodlo kakor nož v srce. Torej tudi še one krajcarje ji hoče iztrgati od ust, kar bi vrglo več. O, nečloveški sosed, da se ne boji Boga!

Da bi se vsaj dobil kdo, ki bi obljubil kupno ceno!

Sedaj tudi Ljudmili ni moglo biti več ne-

znano, zakaj je žalost prevzela materino srce. Tolažila jo je in žalovala ž njo.

V tem se je bližala druga in zadnja dražba.

Začelo se je vroče poletje. Ljudje so spravljali seno, vročina je pritiskala, da so vrane zijale, kakor je govoril čevljar Dreta, ki je veljal v Dolini za polovico vremenskega preroka. Zemlja je razpokana režala proti nebu, zahtevaje móče, zakaj že nekaj tednov ni bilo dežja. Pravi nebeški blagoslov bi bil sedaj, ko bi prišel in namočil žejno lice zemlje. Vse je hrepenelo, vse zdihovalo po njem: Pošlji ga, dobrohotno nebo!

Bilo je dva dni pred zadnjo dražbo Petranove hiše.

Kapitan je sedel zamišljen v svoji sobici in se oziral po znanih predmetih, ki so ga spominjali mnogih veselih dni na božjem svetu, ko je še ponosno veleval pomorščakom stoječ na kapitanovem mostiču sredi ladije ter motril kompas in pa zaznamenoval hitrost, s katero je rezal parnik zelenkaste morske valove.

Nocoj ni bil kapitan najboljše volje. Dobil je namreč pismo iz mesta Adena v Arabiji, da se je potopil oni parnik, kateremu je bil toliko let kapitan Pavel Koren. Stari pomorščak je glasno tožil o slabih časih in slabih kapitanih. Mnogo njegovih znancev se je potopilo, a večina se je, hvala Bogu, vendar-le rešila. Ta novica ga je nekoliko utešila. Vendar je moža vzne-

mirjala še neka druga stvar, in to je bila zadnja dražba Petranove hiše. Silno ga je jezilo, da se brat ni vdal vkljub vsem grožnjam. Torej niti toliko mu ni vreden on, ki je njegov rodni brat; on, ki mu je dal toliko denarja v kupčijo, da je Ivan spravil lepe dobičke v svoj žep, a nikoli ga ni še prosil krajcarja. Niti toliko ga ne ceni, da bi vpričo njega prizanesel revi, katere dolg je Korenu prava ničla. To je čudno.

V sveti jezi udari kapitan po mizi in hoče zopet k bratu, da mu naznani terjatev za doto in vse posojene novce. Ondaj se mu prikaže izpod nekih papirjev droben, zapečaten listič, čigar naslov je kazal, da je namenjen prav kapitanu. Urno ga odprè in bere:

Velečastiti gospod kapitan!

Srčno rada bi Vas ustno prosila, da posredujete za me in mojo ubogo mamo pri gospodu bratu zastran skorajšnje dražbe, pa nisem mogla skrivaj z Vami govoriti in Vas klečé prositi milosti.

Zato izvolite mi oprostiti otroško nepremišljenost in poskusite omečiti srce gospodu bratu, da naju z mamo pusti pod streho. Saj bodeva poravnali dolg, kakor hitro bo mogoče. Gospod kapitan, vedno ste bili tako dobri meni in moji mami; zato upam, da

ne bode zastonj moja prošnja. Vaša beseda veliko zaleže. Usmilite se nas vsaj Vi, dobri gospod kapitan.

S solznimi očmi Vas prosi

hvaležna

Ljudmila Petranova.

Pripomnja: To pisemce ponese v Vašo sobo mali Milanček, ki je bil danes dopoldne pri nas. Z Bogom!

„Ta otrok, in tako piše!“ čudil se je Pavel in zopet bral drobni listič.

Nekaj trenutkov pozneje je bil že pri bratu in hudo sta se prijela.

„Torej ne misliš odnehati? Pusti no Petranovi siroti na miru.“

„Kaj siroti? To ti je pravi beraški rod, ki ni vreden, da ga zemlja nosi, verjemi!“

— Motiš se, Ivan, in prenaglo sodiš. Rajnemu Petranu nisi mogel dokazati krivice, pa vendar si ga sovražil in preganjal do smrti. Sedaj hočeš uničiti še njegovo družino. In zakaj?

„Pa tolarji, izkopani za Petranovo hišo?“

— Bog vedi, kdo jih je skril. Morda celo ista oseba, ki je vrgla zavitek bankovcev na njegovo podstrešje. Sicer pa vedi, da vsi ljudje sodijo stvar tako kot jaz, in jaz, to veš dobro, imam s teboj tudi nekaj pravice govoriti.

„Tako? No, radoveden sem, če je res. Prosim govôri!“

— Torej, ker želiš, bodi! Ali hočeš, da izračunava, koliko je moje dote in onega, kar sem ti dal spraviti, skupaj?

To je Ivana vendar za trenotek oplašilo.

„Upam, da ni sile,“ pravi mirneje.

— Praviš: ni sile. Ali je pa tebi sila preganjati Petranovko in Ljudmilo izpod strehe? Nehaj, pa neham tudi jaz.

„Torej za to ceno! O, saj sem vedel, da sta te ženski čisto pridobili na svojo stran. Premalo si moški, zato ne poznaš prekanjenosti, kakor jo poznam jaz, žal, predolgo. Zato me, dragi brate, ne ujameš. Raje pojdem tudi sam po svetu, kakor da bi me strašili taki ljudje.“

— Kakor vidim, ne jenjaš.

„Nikdar!“

— Pripravi moje denarje!“

„Če hočeš, takoj jutri!“

— Dobro, jutri, ali vsaj v enem mesecu.

„Takoj jutri zvečer!“

Mrzlo sta se poslovila.

Kapitan je prišedši v sobo medlo gledal razne spomine in zbirke, hlastno stopal semtertja in stiskal roki v žep pa zopet iz žepa. Mučile so ga težke misli. Kakor je poznal bratovo trdo skorjo, se ni nadejal, da pritira vso stvar tako daleč. Torej rajši pojde — to je dobro ve-

del Pavel — po denar na posodo, kakor da bi odnehal sam v svoji strasti.

Pavel je mislil dolgo, dolgo, in vedno bolj čuden se mu je dozdeval konec vseh teh posebnosti. Slednjič bode moral še sam izpod strehe. O, ti nesrečni greh! Ni se sicer bal, da mu bode s tem kakšna krivica, če ne bode pri bratu, a jezilo ga je, da je bilo brezuspešno vse njegovo prizadevanje.

Tudi Ivan je spal nemirno to noč. Ugibal je, kam se obrne na posodo po par tisočakov, da se odkriža brata. Žena ga je tolažila in mirila, naj potrpi in počaka, pa to ga je še huje razkačilo.

IV.

Naslednji dan se je začel z lepim, jasnim jutrom. Milijoni kapljic so odsevali z rosne trave po livadah in senožetih, odsevali so tudi s cvetic na malem vrtiču poleg Petranove hiše, ki je pa menda danes zadnji dan Petranova. Ljudmila ni mogla drugače, kot da je šla med svoje ljubljenske na vas. Pogledala je vsako prav od blizu, kakor bi ji hotela povedati, da se bosta kmalu morali ločiti. Dostikrat prej je odmevalo v tem času izmed malih gredic veselo petje, a danes nisi slišal glasa. Lepota poletnega jutra, prijetna vonjava in veličastno božje solnce niso imeli danes toliko moči do njenega srca kot tiha, moreča skrb in žalost. Otožno se je ozrla čez ograjo proti Korenovi hiši, viru vsega zla in

žalosti v njeni duši. Takoj za ograjo je opazila malega Milančka. Velik slamnik mu je skoro popolnoma zakrival rumenolaso glavico, roki je moško držal v žepu kot vaški župan in ponosno se je pomikal bliže ograji. Tega vsaj danes ne smemo zameriti mlademu junaku, zakaj prvič je oblekel nove hlače.

O tako slovesnem dnevu, ko je tudi on napravil važen korak v človeškem življenju, pa bi se človek držal samo doma in bi ne smel pogledat, čeprav samo do soseda, to se je zdelo malemu dečku nedostojno, če ne celo žaljivo. Silil je ven, le ven v pisani svet.

„Milka, hlače, glej no, hlače imam danes!“

Deklica je pogledala preko vrtne ograje in ni mogla vzdržati smeha videč malega junaka v prvih hlačah.

— Milanček, ti si vrl dečko, že vidim. Pa velik si, velik in močan.

„Kmalu bom tolik kot stric Pavel, kaj ne?“ se je hvalil mladi Korenov dedič.

— Kako si oddal sinoči pismo, fantič?

„Nesel sem ga stricu na mizo.“

— Ali so bili doma?

„Ne; prišli so šele zvečer.“

— Morda ga še niso prebrali.

„Ne vem,“ reče deček počasi in užaljeno, da je tako slabo opravil izročeno mu nalogo. „Saj nisi nič rekla, Milka, da ga morajo tudi

prebrati. Čakaj! pojdem povedat, naj ga preberejo!“ Že se je hotel vrniti.

— Stoj no! Ni treba hoditi. Nekaj bi te rada vprašala. — Deček postoji in gleda, kaj bode sedaj.

— Ali so tvoj ata doma?

„Doma v prodajalnici, če niso že odšli v trg.“

— Torej pojdem s teboj. Govorila bi rada ž njimi.

„Milka, le pojdi. Pokažem ti novega konjiča katerega so mi prinesli mama oni dan iz semnja. Tak je, kakor živ: oči, ušesa, grivo, rep in tudi dlako ima povsod. Vsak večer spi pri meni na postelji, da mu ni preti. Pojdi, no, brž, Milka!“

Blagi deklici je bilo v tem hipu prav toliko do Milančkovega konjiča, kot letošnjemu poletju do lanskega snega. Bala se je le, da kapitan ni dobil njenega lističa, zato se je namenila iti sama prosit milosti. Stopila je za dečkom v prostorno vežo Korenove hiše. Milanček je bil kmalu na vrhu stopnic in odprl vrata one sobe, kjer je počival njegov konjič.

„Milka, pojdi no za menoj. Bodeš videla kak lep sivec je.“ Deklica je gledala boječe za njim. Vedela je namreč, da bi ne bilo spodobno, ko bi slušala Milančka. Tudi jo je preveč skrbelo, kako bo opravila pri hudem sosеду. Samo ljubezen in pa nada, da bi videla ljubljeno mamo, še kdaj veselo, ji je velela poskusiti s prošnjo še pri samem Korenu.

Odpró se stranska vrata. Milka se strese kakor šiba, meneč, da pride sam Koren, a ni ga bilo. Dečkova mati je slišala Milančkov glas na stopnjicah in prišla gledat, kaj počenja nemirnež neugnani.

„Kaj bi pa ti rada, Milka?“ ogovori jo prijazno.

— Oprostite, gospa, prišla sem prosit, da bi nama z mamo ne prodali hiše.

„Ljuba moja, prav nič ne bi opravila, tudi ko bi že ne bilo prepozno. Mojega soproga namreč ni doma, ravnokar se je odpeljal po opravilu v trg. Sinoči sta se sprla s kapitanom, danes je šel menda zastran njega tja. Škoda, škoda, da ni drugače. Glej, Milka, prav vseč si mi. Ali mojemu možu je zastonj vsaka beseda. Še celó kapitana užene. Potrpi, Bog bode že kako preložil.“

Malo potolažena je šla Milka zopet domov.

Dopoludne je bilo zeló soparno; zemlja je pokala same vročine in sušeče seno je prijetno šumelo pod žarki pekočega solnca. Delavci so hiteli, grabili, skladali, obračali in sušili, nakladali in vozili mrvo domov. Senožeti so bila kakor mravljišča. Vsem se je zeló mudilo; zakaj modri možje, ki se razumejo na to, kakšno vreme kaže pratika in kaj obeta bodeča neža pod streho, so uganili tudi v Dolini, da popoldne ne bode rado brez dežja; prav gotovo

pa pride ploha z večerom; tako so se strinjala prerokovanja.

Kapitan je nemirno stopal po polju in sedaj pa sedaj pogledal ne nebo, dasi je imel sto drugih skrbij.

Res so začeli kmalu popoldne gledati beli gručasti oblaki kakor ogromni velikani od juga in severa čez domače gore v tiho Dolino. Njihove glave so se vzdigovale višje in višje. Potem je zavil zahodni veter in podil prah pred seboj po cesti. Ko se mu je pozneje vzprotivila burja, sta naredila vrtinec in vzdignila prah kakor stolp visoko pod nebo. Jelo se je temniti in daljni grom se je oglašal. Hkrati se je ojačil tudi veter in dvigal prah vedno silneje.

Kôsci so že zložili seno v kôpe ter hiteli z vozovi pod streho; kmetič na njivi se je pa milo oziral v nebo, da bi skoraj začelo rositi blagodar. Nekoliko pred mrakom se je nebesni svod popolnoma pregrnil z groznimi oblaki. Bliski, kakor velikanske ognjene kače, so švigali v temnem polmraku, da se je človeku zganjala duša. Silna burja vendar ni ponehala. Kakor v najhujši zimi, samo ne tako mrzla, je bučala čez drn in strn; in oni kmetovalci, ki so se sprva bali toče, so se tolažili s tem, da ne bode niti dežja veliko.

Grmenje je bilo vedno bližje in silnejše. V daljavi so odmevali treski. Bila je grozna noč, kakor sodnji dan.

Kar se zasveti, kakor da sijejo vsaj štiri solnca. V tistem hipu nekaj počí kakor z dobro puško, in le z bližnjih holmcev in s sosednjih oblakov je donel grom; na Korenovem hlevu pa se je zasvetil plamen.

„Če ne bo drugače,“ je godrnjal kapitan Pavel tedaj sam s seboj v svoji sobi, „kupim jaz Petranovo hišo za vzklicno ceno.“ Toda kmalu je nehal, zakaj čudno se mu je zdelo, kaj pomeni tako živahno tekanje in krik po dvorišču. Kakor bi trenil, je bila namreč vsa streha v plamenu. Vsled silne burje se je ogenj prijemal sosednjih poslopij. Začela je goreti tudi Korenova hiša.

Pomagaj, kdor more!

Strašanski krik se je razlegal z gorišča. Vse je vrelo skupaj, vsi so hiteli spravljati pohištvo in štacunsko blago v varnost. Ogenj je lizal brezobzirno vse, kar je dosegel. Korenova žena je vpila in obupno vila roké, govorila je pa vse zmešano. Zato ni nihče prav vedel, česa bi se najprej lotil.

Požar je divjal silovito, in močna ploha, ki se je usula med tem, kakor da ga je hotela še pospeševati: gorelo je, kakor bi polival z oljem.

Živino so rešili in tudi blago iz vseh pritičnih prostorov. Zgornji deli hiše so bili pa vsi v ognju. Nihče se ni upal blizu. Plamen je švigal grozovito skozi okno in skozi streho, in vendar je bil v prvem nadstropju Korenov

največji zaklad — mali Milanček, katerega je že dela dekla spat. Toda kdo se je spomnil ubožca v grozni zmešnjavi.

Pavlu so znesli njegove reči, kolikor so jih mogli v naglici pograbit, na prosto; on je pa dajal ukaze na levo in desno ter pomagal vaščanom, ki so gasili. Tudi on se je vedel jako čudno, in ljudje so že počeli misliti, da z blagim gospodom ni vse v redu.

Njegov brat Ivan se ni še vrnil iz mesta, kamor je bil šel po denar, da ga odplača in spravi iz hiše. Zares, zelo navzkrižna brata.

Tudi Ljudmila je prišla bliže in pomagala nositi vodo. Videla je, kako je jadikovala Korenova dekla, kateri je zgorela obleka in menda nekaj denarja; toda kakor bi trenil skoči Ljudmila k nji in jo prime za rame: „Metka, kje imaš dečka?“ Dekla ni mogla samega strahú niti povedati; le kazala je prestrašeno tja gori v razsvetljena okna. A huje kot dekli je bilo Ljudmili. Ni mogoče popisati, kako ji je razsvetlil požar preplašeno lice. Groza, strah, očitanje in pomilovanje se je v istem hipu zrcalilo na njenem licu. Vendar to le za trenutek.

„O, ti, brezskrbna ženska!“ reče dekli, a v splošni zmešnjavi je ni slišal nihče. Prerije se skozi množico, kjer so ženske namakale rešilcem rjuhe. Hlastno zgrabi najbližje mokro ogrijnalo in hiti ž njim ovita proti vratom. Toda strašanski smrad in dim jo je hotel zadušiti.

Možje z zavezanimi ustmi in nosovi so valili tam mimo velike sode iz prodajalniške zaloge, deklica se je pa tesneje stisnila v rjuho in zletela kakor srna navzgor po stopnicah do vrat, kjer je videla zjutraj dečka, ko jo je vabil, naj gré pogledat njegovega konjiča. Na vratih je slišala žalostno in pridušeno zdihovanje. Duri so že gorele. Brez pomisleka je odrine in vidi, da gori dečku pri nogah posteljnjak in odeja. obupno je stezal revček ročici na pomoč, a nikogar ni bilo, ki bi ga rešil iz dušilnega dima. Ljudmila ga zgrabi in nese na prosto — — —

Kolikorkrat je pozneje deklica pripovedovala ta grozni prizor, je dostavila, da ne vé, kaj se je nadalje godilo ž njo. Zavedla se je šele pri materi na postelji. Tudi mi ne moremo kaj, da ne bi spomnili tu pomoči angela varuha, ki dostikrat tako čudovito pomaga svojim varovancem. — Ljudmila ni bila s svojim bremenom niti sredi stopnic, ko se je podrl strop z groznim ropotom. Zgrudila se je z dečkom in ni mogla več iz dima in plamena, ki je napolnil vso vežo. Prihiteli so ljudje in oba odnesli na cesto. Milanček ni bil skoro nič opečen, ona pa samo po rokah in obrazu, a ne nevarno. Spravili so jo nezavestno domov, ko so ji ženske pogasile gorečo obleko.

Korenka je strastno zgrabila dečka, kapitan jo je prijel za roko in dejal: „Vidiš, Ljudmila ti je rešila sina!“

— Bog ti povrni, blaga deklica. Nikoli te ne zabim!

V tem času je prišel domov Ivan Koren.

Kakor besen je vpil in razganjal s poti množico. Bilo je že prepozno. Streha je zagrmela z groznim treskom na kup, plamen je pašvignil visoko pod nebo; vsa okolica je bila tako razsvetljena, da bi pobral šivanko deset streljajev od pogorišča. Povsod se je raznesla žalostna novica, da imajo nocoj v Dolini grozno noč.

Slednjič zapoje trobenta. Prišlo je gasilno društvo iz mesta z brizgalnico in drugim orodjem. Toda rešiti se je dalo le malo več. Koren, dasi še ponosen in osvete željen, je bil brez strehe in hvalil Boga, da mu je ohranil ženo in sina.

* * *

Kakšna izpremembra v naravi naslednje jutro! Sinoči, ko so se gasilci že razšli in pustili samo straže na pogorišču, je divjala nevihta, kakor da so se odvezale vse naravne moči; danes je nebo milo, jasno, zrak svetel, prozoren in mil kakor človeški obraz, ko se je plegla v prsih razgrajajoča strast. Solnce plava veličastno po vedrem nebu, ki je prav kakor umito. Vse diha novo življenje, vse se veseli božjega darú, ki je napojil suho zemljo.

Kapitan Pavel je šel že zjutraj zgodaj na polje pogledat, da li ni morda toča napravila

škode. Tu in tam je res ležalo po tleh odbito listje, a škode nikake. Rahločutnega moža je namreč vsaka nadloga, ki jo je videl na svojem bližnjem, nemilo dirnila v srce. Prošlo noč ni spal kapitan prav nič, zakaj strah ga je bil preveč vznemiril. Požar mu je uničil marsikak spomin iz prejšnjih časov, vendar mu danes bije srce veselejše in mirnejše kot minole dni. Hvalil je božjo previdnost, ki je vse tako uredila, da revama v Petranovi hiši menda ne bo krivice. Spomnivši se, da ima biti še ta dan dopoludne dražba, krene domov in radovedno čaka, s čim nagradi brat junaško Ljudmilo.

Delavci so vlačili narazen še tleče tramovje in razkopavali podrtine na več mestih, da bi cenilni možje, ki so imeli priti pogledat škodo, lažje spoznali, koliko je škode. Koren je bil namreč zavarovan, zato ni toliko čutil nesreče. V mislih se je bavil z načrti, kako in kaj bi začel zopet zidati. Zgodaj je že brzojavil zavarovalnici v Ljubljano, naj pridejo pregledat pogorišče. Sporočil je pa tudi sodišču v mestu, da je odstopil od tožbe proti Petranovki. Dražbo naj opusté, vse drugo poravnata z vdovo pozneje sama. Jednako sporočilo je dal tudi Petranovki, ki je blagrovala svojo velikodušno hčerko.

„Kaj hočem“, je rekel Koren svoji ženi, „dasi je bilo ondaj mnogo škode naši hiši; ali sin je pa le sin, in ljudje so mi pravili, da ga

je rešila samo Ljudmila.“ Korenovka je hvaležno pogledala soproga in pogladila lasce spečemu Milančku.

Vsi so odobravalj njegovo početje.

Nekaj dni pozneje so delavci razkopavali grušč in kamenje v pogorelem hlevu. Prav v onem kotu, kjer so navadno spali hlapci in volar, se je odvalil velik kamen iz zida. Ljudje so se čudili, da je tam porušeno zidovje, ko ogenj ni niti segel tako nizko. Ko pregledavajo udrtino še natančneje, se oglasi nekdo: „Čakajte, mašne bukve! To je dobro znamenje!“ Res so našli v starih cunjah zavit star molitvenik, nekoliko plesniv sicer, a sploh dobro ohranjen. Na prvem listu so bile načrkane besede: „Te bukve so Boštijana Boštijančiča iz Vrbiča h. št. 19. Kdor jih najde, naj jih vrne.“

Poleg molitvenika so bili pa tudi trije omoti. Ko so jih pregledali, je bilo v vsakem sto bankovcev po goldinarju.

Delavci so poklicali gospodarja.

„Zaklad smo našli, zaklad!“ so mu kričali veselo nasproti.

Koren gleda, gleda in se čudi. Spoznal je namreč, da so to prav tisti omoti, ki jih je zmanjkalo v omari njegovega očeta. Šel je tudi pogledat v svoj zapisnik in rad potrdil delavcem, da Boštjan Boštijančič ni bil nihče drugi kot nekdanji volar Baštè, ki je — kakor vse kaže, imel denarje skrite v zidu poleg postelje.

„Vsaka stvar pride prej ali slej na dan. Bašteta je pa Bog sodil.“ Tako so uganili delavci in nekateri izmed domačih so se celó spominjali, da je hotel nesrečni volar prav na zadnjo uro še nekaj povedati. Gospodar je pohvalil zveste delavce; potem pa molčé pobral bankovce in videč, da niso skoro nič poškodovani, jih je kar sam nesel Petranovki.

Kapitanu se je orosilo oko, ko je izvedel, kako se je stvar obrnila, in še rajši kot prej se je oglašal pri raznih rokodelcih po vasi ter ob vsaki priliki poudarjal, kako lahko bi se bil njegov brat prenaglil. Ljudmila in njena mati sta pa imeli pri Korenu vedno dosti dela. Radi in mnogokrat sta pripovedovali pozneje, da sta našli po dolгих letih bridkosti in skušnjav pri Korenu svoj drugi dom.

Božični izlet.

1. Fantje se odpravljajo.

Malo ali nič snega ni bilo pred Božičem tisto zimo. Led se je sicer blestel ob bregovih zelene Soče in solnce se je zabavalo ob ledenih čerih in na skalovju, z ledom pokritem v razdrapani strugi. Mraz je pritisnil za praznike samo toliko, da so se ljudje laže spominjali časov, ko so peli ob rojstvu božjega Deteta:

„se joka na glas,
ker v štalci je mraz“.

Tudi visoko gori med hribi v lepi kobariški okolici je vladala mila zima brez snega in samo z ledom. Bela cesta se je vila ob Soči v strmih klancih na Trnovo, proti Srpenici in Bovcu, pokrita s prahom kakor poleti, enaka na vzhod proti Tolminu in na zahod — v Italijo.

Ob spominu na tedanje čase in današnjo premembo, ko je zagospodaril tam naš in naše države dedni sovražnik, drhti srce v boleti in pero se trese, zastaja na papirju. Tolažijo nas

dosedanji mali uspehi in naša vztrajnost, neupogljiva volja, složnost in moč.

Tisto leto je obiskovalo šolo v kobariškem trgu več štirinajst do petnajstletnih dečkov z raznih strani Primorske dežele, nekaj celo iz sosednje Kranjske. Namenili so vse svoje moči posvetiti učiteljskemu stanu. Različni po svojem znanju, nadarjenosti in značaju so se vendar čutili popolnoma domače v gostoljubnem slovenskem trgu, in marsikdo trdi še danes, da je prežil tisto leto najlepše čase svoje mladosti. Učiteljstvo in ljudstvo jih je sprejemalo prijazno povsod, enako se jim je prijazno smehljala nasproti krasna okolica: ravno polje ob šumeči Soči, ostrozobi Krn na vzhodu, gozdnati Matajur na jugu, a proti zahodu odprta dolina do Robiča, kjer je naraven vhod med strmimi hribi v italijansko kraljevino. Tam so slutila mlada srca nov svet, nove razmere, ljudi in morda celo deveto deželo z Indijo Karomandijo. Še najbolj je mikalo, da bi pogledali, kaj je tam za mejo, Kranjce, ki niso razven Trsta videli nobenega mesta, Trsta si pa zato ni nobeden ogledal, ker se mu je zdel vendar prevelik. Primorci domačini so znali gladko šteti v laškem jeziku do 15, boljši celo čez 20, razločevali so tudi italijanski jezik od furlanskega narečja. In to je za take ljudi že nekaj, če ni celo dovolj.

Neko nedeljsko popoldne so krenili sami Kranjci — do Robiča, si ogledali obmejno finančno

stražo in tudi reko Nadižo. Do državne meje se pa od tam ne vidi, čeprav so pozorno upirali oči ob reki na jug, kjer baje stoje črno-žolti in rdeče-zeleno-beli koli: meja med Avstro-Ogrsko in Italijo; tam se mora začenjati novi svet ali vsaj stari mora biti široko pobarvan z rdečo barvo kakor na zemljevidu in zid mora biti silno visok zid na meji, če ni celo potrebna močna železna ograja.

Tržani so imeli marsikaj opravila tam preko meje v čedadskem sejmu ali v bližnjem trgu Sv. Peter Slovenov, pa so se zato smejali domnevanju mladih dijakov, ki so videli še prav malo sveta in še tisto malo površno. Postiljon Janez, ki je vsak dan vozil poštno barko v Čedad in nazaj, je trdil naravnost, da bi bil on že stokrat videl obmejni zid, ko bi se le res raztezal tam, enako bi tudi opazil železno ograjo, ko bi stala tam na meji. Vsega tega nič. Skala tu, skala tam, grmovje tu in tam, strma reber na naši kakor na oni strani. Dečki niso verjeli ne tržanom, ne postiljonu. Trdovratno so obstali s svojim sklepom: Sami moramo videti, kaj je in kaj ni.

Med dijaki Kranjci sta bila dva Janeza: debeli in jezni Janez, z njima se je družil še Lojz, ki pa ni bil ne debel, ne jezen, marveč samo radoveden. Prvi je sprožil misel: na Božično vigiljo pojdemo na italijansko mejo, pa če je ne vem kaj tam. Debeli Janez mu je pri-

trdil: Zares pojdemo, a ne samo na mejo, naravnost v Čedad pojdemo!

— Ti! V Čedad je 5 ur hoda. Ali pa zmoremo to pot?

— Kaj ti veš! Z očetom sem že hodil v Trst 7 ur daleč, pa me ni niti črevelj ožulil.

Jezni Janez je bil takoj pripravljen poizkušati dolgo pot samo za to, da bi se debeli potem ne postavljali, češ, kakor v šoli sem tudi na poti najboljši. Tega mu ni privoščil.

Lojz se je čutil tudi dovolj močnega, da ne zaostane, pa če bi moral bos za njima. Ta sklep je bilo treba primerno objaviti med tovariši ter jih povabiti na skupno zabavo, ki obeta nekaj izrednega, zanimivega in zastonj. Groš kruha pa zna kupiti radovedni Lojz sam. Naučil ga je sošolec Emil, doma od Trsta. Emila so potem zgrabili složno vsi trije Kranjci, da mora z njimi, ker ne gre domov za praznike. Lojz mu je dokazal, da je njegova navzočnost na izletu neizogibno potrebna: Več znaš laščine kot mi vsi skupaj, pa boš ljudi prašal to in ono, kjer ne bomo izhajali s slovenščino. — S tem ga je prepričal. Ponudil se jim je še sladkogolki Adolf, ki je zlasti povdarjal, da je ob vsakem važnejšem podjetju tudi kolikor toliko potrebno znanje nemščine, on pa zmagaže ta jezik vsaj v govoru najbolje med njimi. Pritrdili so, da res zna govoriti nemški, a ta jezik ni potreben v Italiji, kjer sploh ne marajo tujega jezika.

Nikomur ne pride niti na misel, da bi se postavljaj z nemščino. Ker ga niso hoteli žaliti so ga sprejeli med se s pridržkom, naj bo z znanjem nemščine zraven pa samo — za parado. Adolfu je bilo to tako všeč, da se je takoj pohvalil, koliko denarja vzame s seboj in ga celo lahko posodi. Navzoči so ga pogledali pomilovalno, zakaj vsakdo je bil za-se prepričan, da denar za ta izlet ni potreben. Kos kruha v žep, voda se dobi povsod — Emil je zna prositi celo v italijanskem jeziku.

No, nekateri fantje so se tudi v tem urezali. Dan pred Božičem je zapovedan post, ki se drži na Goriškem in sploh Primorskem trje nego na Kranjskem sam Veliki petek. Gospodinja jih je potolažila, da dobe kruh šele opoldne.

— Šele zvečer — recite, mati — zvečer. Kje bomo mi jutri opoldne! — Tako jo je zavrnil debeli Janez, pogledal oba tovariša zmagovito, celo izzivajoče in pristavil: Če je človek tešč, še laže hodi.

Še pred mrakom so se namreč vračali vsi izletniki od soškega mosta mimo kapelice sv. Antona proti domu, vsi prožeti z eno samo veliko mislijo: Novi svet, tuji svet! Mi ga bomo videli, gledali, občudovali. Poslej nam ne bo več nov, ne več tuj — nam, ki smo junaki! — Ko bi jih kdo ostrašil z mislijo, da se bodo postili jutri celi dan, bi se mu smejali.

Preko državne meje, v drugem kraljestvu, drugačen denar, drug vladar, vojaki, orožniki, financarji, celo gospoda je gotovo drugačna in vasi, trgi, mesta, cerkve, vera. To je nekaj, česar še ni videl vsak državljani — na Kranjskem, če je videl tudi Dunaj, Nemški Gradec, Prago in Budimpešto. Vsi trije Kranjci so spali v eni sobi. Zato jim sploh ni manjkalo zabave, a noč je govorica sukala samo o jutrišnjem izletu, se morda za hipec oddaljevala od njega h kruhu in postu, pa se zopet vračala k bodoči zabavi, neznanim novostim. In ko so se jim same zatisnile trudne trepalnice, so zaslanjali o razočaranju, ki se začne jutri takoj po zorni maši. Po svetu, po svetu!

2. Fantje gredo.

Zastonj so povpraševale naslednji dan gospodinje po svojih dijakih, zastonj so odpirale spalnice in se čudile: „Jih ni, pa jih ni! Domov na počitnice menda niso šli, ker bi do Šentjanževega dne komaj došli domov. Kam so vendar prešli?“

Tedaj še ni vozila alpska železnica od Sv. Lucije v Gorico, temveč samo težavni parizar, obložen s štacunskim blagom in pa c. kr. pošta 10—12 ur. Od Gorice so imeli Kranjci malone še prav tako dolgo pot do doma.

Ko se je zdanilo, so povedali skrbnim ženicam tovariši domačini, da so bili ubežni fantje

še vsi lepo v cerkvi pri zorni maši. Če so, so zginili šele potem nekako proti sedmi uri, a kam?

Zares jim je drsela jutranja ledena sapa sem preko Krna v hrbet. Tuintam je počil led pod nogo. Ali kdo bi se menil za take malenkosti! Na jasnem nebu so se smehljale jutranje zvezde, obledevale in se skrivale pred bližajočim se solncem, ki se je napovedovalo z veličastno zarjo sem preko Libušenj, poznejšega groba pesnika Gregorčiča. (Doba pesnikovega kaplanovanja je bila še v najbolj svežem spominu v Kobaridu in po okolici.) Popotniki se niso utegnili niti ozirati, da bi občudovali prihod nebeškega veslarja, ki jim je preko glav pošiljal pozdrave na Rezijanske gore ter se jim od tam smehljaj prav tako in še jasneje kot sam smoter današnjega potovanja.

Adolf je odspredaj žvrgolel z debelim Janezom v nemščini ter mu dokazoval, kako lahko se je jezika privadil doma pri očetu, cesarskem uradniku, Janez pa, sin preprostega kmetiča, ki je za priboljšek trgoval z maslom, jajci in kokoši v Trst, je pripovedoval, da se je naučil, kar zna nemščine, večinoma sam in s pomočjo domačega učitelja. Ko bo umeval toliko skrivnosti tujega jezika, da bo lahko čital knjige, pisane v tem jeziku, potem bo napredoval hitreje. Adolf mu je hotel ugoditi s trditvijo, da on knjig tudi še ne umeva, toda govori pa dobro — govori ...

„Ljubljanski kuhltajč,“ se mu zareži v obraz brezobzirni Janez in se ozre, če so zadaj idoči tovariši slišali njegovo — kakor je menil — modrost. Niso ga umeli in tudi škoda ni bilo, da ga niso, zakaj Adolf je bil silno užaljen vsled Janezove brezobzirnosti. Gotovo bi se bila začela pričkati in konec bi bil — vsaj za danes nepremostljivo nasprotstvo. To bi bilo pa za razvoj povesti ne le usodnega, marveč naravnost uničujočega pomena.

Lojz in Emil sta stopala skupaj v zmernem vojaškem tempo in razmotrivala jezikovne posebnosti mehke in sladke italijanščine, ki je bila znana Emilu tudi več po živem jeziku nego po knjigi. Na podlagi slovenske in nemške slovnice je razlagal Emil — seveda kolikor je znal in mogel — zlasti gibčnost in mnogoličnost oblik italijanskega glagola.

Jezni Janez je krevsal od zadaj sam, roke na hrbtu, misli doma pri očetu in materi v domačih hribih, kjer gotovo že diši iz peči — ocvirkova potica, priboljšek družini za Božič, za sveti dan. Doma so o Božiču že klali, in ob spominu na žgance s svežimi ocvirki je čutil že Janez mokra usta ter ubiral lice v še bolj jezne in smešne gube. Pogovor, ki so ga imeli tovariši spredaj, ni bil zanj ne pri prvem, ne pri drugem paru. Dobro je vedel, da se uči le s težavo, da ga mati narava ni obdarila z kdovekako dobro glavo, pa si ni hotel greniti lepih

in kratkih božičnih počitnic s spomini na šolske neuspehe. Današnji izlet ga je pa veselil, ker mu je razložil Lojz, da bo lahko povedal domačinom v rodni vasi, kje je že bil in kdaj.

Lična vas Staro selo je sprejela mlade popotnike v svoje okrilje. Otroci so iz vasi obiskovali šolo v trgu Kobaridu. Tukaj srečajo sošolca Ivana, ki jih praša radovedno in kakor vselej z nasmehom: „Kam se pa nesete — danes?“

— „V Čedad, Ivan, če bi rad vedel.“

— In peš tako daljavo, se začudi Ivan.

— In tešči, zakaj danes je post — vigilja božična — pojasni Adolf in odkoraka naprej.

„Počakajte, fantje! veli Ivan, zgine v hišo, odkoder se kmalu vrne s petimi kosi rogljičev dobrega belega kruha. Samo jezni Janez je bil še pred hišo, ostali štirje so že odšli.

— Pa jim ti nesi, Janez, ga sili tovariš in mu tlači kruh v žepe, kjer more.

— Nesel bom že, hvala, a dal ne bom nobenemu, če me ne bo lepo prosil. Zakaj pa niso čakali, ha, ha!

Za oddaljujočim se Janezom je zavpil Ivan: — Vi ne boste danes v Čedadu!

— E, če Bog da, pa bomo, a ti ne boš, Ivan. Po teh besedah je tekel za drugimi in vpil: „Počakajte, počakajte!“ — To se je zdelo Lojzu silno nespodobno, zato je nahrulil rojaka in sošolca z grozno sirovino.

„Pa bi počakali!“ se opravičuje jezni Janez malomarno ter pokaže par dletastih zob spredaj v zgornji čeljusti, kar pomeni pri drugih ljudeh nasmeh, Janezu je pa to tako čudno skremžilo obraz, kakor zajcu, ko gloje mlado drevesce.

Solnce se je bilo dvignilo na obzorje, jasno nebo se je bočilo nad gorami, jezni Janez se je pohvalil s kruhom, tovariši so se mu režali v obraz, da ga bo sam nosil in sam jedel.

— Tešči človek potuje najlaže. Tako so menili. Zasukali so se ob Nadiži proti jugu — proti državni meji. Finančna straža, ki so ji bili potniki znani iz Kobarida, se je prijazno smehljala od mladostnega navdušenja žarečim mladim licem, ko jih je prašala: — Kaj pa če vas zavrne obmejna straža, ker nimate potnih listov za inozemstvo. Te pa izdaja c. kr. okrajno glavarstvo v Tolminu.

— Potni list za inozemstvo! Kdo je vedel za to oviro? To prašanje je vsem obstalo na ustnicah. Tudi stražnik ga je opazil. Nasmehnil se je in povabil dečke za seboj. Rade volje jih je spremil do italijanske stražnice in tam dopovedal znanim stražnikom, kdo so mladi potniki in kam so namenjeni.

Med tem časom bi bili kmalu pozabili skoro najvažnejšo stvar — državno mejo ter ob nji visoki zid ali vsaj železno ograjo na rdeče barvanih tleh. — Tu je meja! je opozoril spremeljajoči jih stražnik ter pokazal na črno-žolto po-

barvan kol ob cesti, takoj poleg njega pa še na rdeče-zeleno-beli kol, znak italijanske moči, oblasti in veljave. Koliko razočaranje! Nikjer zidu, ne železne ograje, niti rdeče barvanih tal. To da bo državna meja!

Strmo pobočje z nizkim grmovjem na levi, ob Nadiži cesta, reki na desno zopet strmo pobočje z nizkim gabrovjem in jesenovjem. Dolina se zajeda tako globoko med obe pobočji, da mora potnik pogledati malone navpično nad se, če hoče videti, kakšno je nebo nad njimi. Cesta je lepa, gladka na naši in na oni strani, vendar je trdil stražnik, da so najbrž ob rebri v hribu zakopane mine, ki bi gladko cesto pred očmi napredujočega sovražnika premenile v razvalino, v zasuti grob, kjer bi prejel sovrag plačilo za svojo predrznost, da je hotel pogledati po ti poti v Italijo „— ali pa iz nje,“ je nalašč pristavil stražnik in pokazal tam stoječe italijanske financarje z nizkimi klobuki in petelinjim perjem. Kmalu se je domenil z njimi zaradi potnih listov v inozemstvo. Italijanski stražniki so se dečkom nasmehnili, zakaj vseč jim je bila njih radovednost, ki jih je gnala v Italijo. Želeli so vedeti, če znajo „signorini“ tudi italijanski. Odgovorili so vsi razven Emila, da ne. Čelo Lojz je zabil, da zna prositi kruha v tem jeziku.

Avstrijski stražnik jim je želel srečno pot in se poslovil, ko so ga zahvalili za prijazno

pomoč. Emil je še govoril z italijansko stražo, Adolf ga je pa pozival v nemškem jeziku, naj se podviza.

„Le sclafs, students da Caporetto. Pover students!“ S takimi besedami so se stražniki ozirali za odhajajočimi potniki, a Emil jim je zatrjal, da niso sclafs, marveč slavs — slavi — Slovani. Beseda sclafs pomeni: robovi — sužnji, a to niso Slovani, Sloveni. Ugovarjali so mu malomarno.

— Je vse enako. Kaj nam mari sclafs o slavo o — schiafs (sužnji — slavi ali — za-ušnice.

Prvega je došel Emil že skoro brez sape jeznega Janeza in opozoril: Orcho, najlepše nas niso sprejeli na laški strani, veš!

In začel mu je tolmačiti neljubi dogodek. Janez je stiskal pesti in začel obljubovati z raznimi grožnjami, kako bi strl in pohodil te črnooke ljudi, ko bi bil doma, prav doma na Kranjskem. — Vso nesrečo so potem skupno obdelali in uvrstili med nevšečne spomine današnjega dne, ko sta Janez in Emil došla prve tri tovariše. Prvič jih je obšel doslej neznani občutek, da je vendar bolje, če so Slovani, nego Italijani.

Emil je pogledal na uro in potrdil, da so že prekoračili — hvala Bogu — polovico pota, prvo polovico. Adolf je tudi primerjal svoj časomer in izjavil, da ni še nič — prav nič truden. To so potrdili tudi drugi, samo jezni Janez

je molčal, potegnil kos kruha iz žepa, ga jedel ter grdo gledal, obenem pa mislil, da se smeje tovarišem, ker jé kruh, ki ga oni nimajo.

3. Nove težave.

Dolina se jame polagoma širiti, jasni. Ob Nadiži se prikazujejo vedno večji kosi zelene trate — o Božiču, med tratami pa njive z ostanki koruznih stebel. Jesenovje in gabrovje ob obeh bregovih reke se — umika ostrotrnasti akaciji, italijanski jagnedi se vzpenjajo visoko pod oblake, češ, tukaj smo nebotični čuvarji domovine, ki nam je dala ime in življenje. Polagoma se prikazujejo travnate goličave, na njih njivice, ob njih sadno drevje, med drevjem na prisolnčju vinska trta, ki je marsikje zlezla košati črešnji ali celo hrastu v veje in vrh.

— Kakor na Tolminskem — cebedin, se domisli Adolf, ki je bil nekje tam gori doma, in pogleduje pozorno jeznega Janeza, kako zmaguje že drugi kos kruha, pa ga praša:

— I, sam vendar ne poješ vsega?

— Lahko, saj je moj, odvrne Janez samosvestno in se potreplje še po dveh žepih, ki mu jih je bunčil beli kruh.

— En kos mi prodaj! Koliko hočeš?

Lojz posvari sebičnika, da bi bilo grdo in proti vsaki dijaški kolegijalnosti, ko bi sploh zahteval kako povračilo: — Kar daj mu ga! mu veli prijateljsko in odločno obenem.

— Zastonj ne! odvrne Janez, ki je v njem zmagovala sebičnost.

— Deset krajcarjev ti dam! In Adolf seže v žep po srebrno desetico, jo stisne sebičniku v pest in mu kar sam potegne iz levega žepa dvorogljati kos kruha ter mu takoj pokaže bele zobe. Lojz se je samo jezil na glas.

Ker sta jedla dva, se je polotila želja po belem kruhu še ostalih treh, neodoljiva želja, ki jo je spremljal neutolažljivi želodec z neprijetno muziko.

Emil se je bližal tudi že Janezu, da bi mu kakorkoli odstopil četrti in predzadnji kos kruha. Debeli Janez ga ni hotel posnemati v ti podjetnosti, pa je moško koračil sam naprej po beli cesti, ki se je raztezala pred njim v daljno dalj brez konca in kraja. Gorovje je popolnoma ostalo v ozadju, ob cesti je stala tuintam pisano pobarvana hiša.

— Nekaj smo le pozabili! opozori Lojz nevoljne barantače za kruh, se obrne nazaj po dolini in kaže visoko gori v pobočju na desni strani Nadiže vhod v slovečo Landrijsko jamo, ki ima v svoji notranjščini cerkvico sv. Janeza Krstnika in nebroj mičnih pripovedek o roparjih, tihotapcih, o Atili in kraljici Vidi.

Nazaj grede se moramo bolje zanimati za njo! meni Emil in opozarja pred njim hitečega debelega Janeza, naj vendar počaka, saj v Čedad dospejo slednjič vsi, čeprav nekateri

kasneje. Zbarantala sta bila za kruh z jeznim Janezom, a sedaj se podviza, da ga ponudi tovarišu, ki gotovo nima denarja in ko bi ga tudi imel, nima Janez nič več kruha; zadnji kos je moral zastonj dati Lojzu, ki je venomer godel svojo o njegovi sebičnosti in dijaški nekolegijalnosti. Ko je obiral kruh, je pa le molčal.

Tovariš se ustavi in počaka, kaj mu neki namerava povedati Emil, ki se ni bil še lotil kruha. — Ali si hudo lačen?

— Lačen pravzaprav ne, reče ta spredaj, le prazen sem, prazen in — jedel bi tudi rad.

Emil se nasmeje odkritosrčnemu dovtipnemu tovarišu in mu rade volje ponudi pol kosa.

— Še zate bo premalo, Emil, ga opomni ta.

— Ga pa še kupiva tam-le, glej, v Št. Petru, ki se mu bližamo. Imam tudi jaz še nekaj novcev.

— Imaš? Ti? ga začudeno pogleda debeli Janez in komaj zadržuje solze, vzame kruh in ga jame ročno drobiti v usta. Emil je vedel, da nima denarja, ne kruha s seboj, marveč samo dobro voljo, ki je pa ginila za neznano goro. Okrepčana sta opazovala spečo naravo naokrog in opozarjala tovariše na živozelene grme lavorja, na osivele oljke, ki so se tuintam kazale izmed sadnega drevja in vinskih latnikov. Vedno več pisanih hiš jih je čakalo ob cestah, Emil je celo vedel, da so v nekaterih gostilne. Dolej lačni želodci so se potolažili s kruhom, pa so kmalu naznanjali novo potrebo — žejo.

Ta in ona razvalina je spremljala mlade popotnike po ravni cesti: osivelo zidovje, same čeri z razpalimi vrati in podrtimi okni, zraven nekaj trnja, robide, morda celo zasajene akacije — tak je bil danes nekdanji graščakov mogočni dom. Domišljija mladih dijakov je premenila to osivelo zidovje v utrjeno bivališče veljavnih gospodarjev, ki so odločali o življenju in imetju, o pravici in krivici svojih podložnikov, o njihovi lastnini in sreči. Razvaline so se premenile v sijajne dvorane, okrašene vse v duhu srednjeveške renesanse s pisanimi okni in lesenimi stropi, bogato opravo, polne viteзов in plemenitih gospa, cvetočih gospodičen, mladih pažev s pesnikom trobadurjem. Vsi so težko pričakovali, kdaj se prične krvavi turnir, odhod na boj ali vsaj na rop.

Še več kot sivih razvalin, sivih pomnikov minulih dni, so videli božični popotniki razpalih cerkva in kapelic. Tudi ob tem zidovju jim je zastajala domišljija. Gotovo so bile nekoč lepe, polne dragocenosti in obsajene z zelenim lavorjem. Danes se pase tam med osetom komaj skromni osliček. Ob svojem času polne obiskovalcev in pobožnih molilcev so danes prazne, puste. V njih vlada sama groza, dolgčas, veliki pajek s križem, živahni martinček in pisani gad. Kam so došli iz svetišč svetniki, kam pobožni častilci?

Tega prašanja mladeniči niso mogli rešiti. Svetniki so ostali vsekako v svoji slavi v nebesih.

Zaradi njih ni nastala cerkev in se tudi ni podrla, temveč zaradi ljudi, ki se kmalu naveličajo tudi največje krasote, če jim obenem ne donaša tudi častnega dobička.

Trg Št. Peter Slovenov — San Piero al Natissone — ima sicer precej italijansko živahno lice, a slovenskega pokolenja, rodu in jezika ne morejo utajiti. Že zelo utrujeni popotniki so se ustavili pred gostilno srednje vrste, kjer so prosili vode. Gospodinja jim je pokazala sredi dvorišča globok vodnjak, gospodar jih je izpraševal odkod in kam. Obema se je poznalo, da sta navajena slovenskih gostov in tudi slovenskih grošev. Tukaj so videli dijaki ne-le laške napise, marveč tudi laški denar. Adolf je že hotel svoj zaklad zamenjati za laško vrednoto, pa mu je svetoval gospodar, naj se ne prenagli: tudi v Čedadu in celo Vidmu izhaja še samo z avstrijskim denarjem, samo dovolj ga mora biti.

Ponujal jim je tudi, ker se je že solnce nagibalo proti poldnevu, slastno kosilo: polento s svežim zeljem. Kranjci niso umeli, kaka dobrota je to, ostala dva sta pa ponudbo odklonila zaradi kratkega časa, ki ga še imajo, če hočejo kaj videti po dolgem potovanju. Debeli Janez je počival v senci golih vej debele murve in dobro mu je dela senca, dobro solnčni žarki, le zaradi gostilničarjeve ponudbe je mrmral: Po vsem svetu so izkušnjave, prav zares so povsod izkušnjave! Obenem ni pozabil siliti na-

prej. Nikomur pa ni hotel povedati, da ima na desni peti že velik žulj, poleg tega je truden in lačen.

Dvignili so se in počasi krenili z dvorišča na cesto. Tiha želja je že premagovala vse: da bi se le vrnili! — Tedaj zavpije za njimi gostilničar: Pravkar je zdrčala mimo kobariška pošta!

Gori ali doli? so ga prašali vsi, a on se je vrnil v hišo in se niti ozrl ni več na pragu.

Kobarid, pošta, dolga pot, zima in led gori med hribi, tukaj toplo solnce v deželi rajskomili trud in božični post, jutri bo Božič, — vse to se jim je sukalo pred očmi. Zraven pa še vprašanje: Kdo bo tako srečen, da bo jutri — za Božič — doma v kobariškem trgu?

4. Naš cilj je Cividale-Čedad.

Le s težavo in ob skrajni uporabi poslednjih ostankov dobre volje so se jim noge vnovič omajale, da so krevsali počasi naprej. Cesta se je širila in daljšala pred njimi kakor sama nesreča. Debeli Janez je sezul nadležni črevelj in hodil bos na desno nogo ter zatrjeval, da je to o opoldanski vročini nenavadno zdravo. Emil se je kesal, da ni naročil porcije polente z zeljem: zato bi sedaj lažje ubiral pot proti Čedadu. Jezni Janez bi se bil rad smejal, pa sta ga dražila Lojz in Adolf, da se samo grdo reži. Adolf je zdihoval, koliko bolje bi bilo vendarle doma kot v ti neobčutni laški tujini. Lojz se je še

najbolj tiho udajal neizprosni usodi, ki ni obetala nič več milosti.

Toda na obzorju so se dvigali zvoniki, odčrtavali obrisi hiš in celo tvorniški dimniki v sivo daljo zavitega mesta Čedadada.

Vsepovsod naokolo sama ravnina, na desni leno se valeča Nadiža, pred njimi prašna cesta, nad njimi toplo solnce in nebroj skrbi.

Polagoma so pa začeli pozdravljati zvonovi z raznih strani v vseh višinah in barvah a nobeden ni bil znan, nobeden domač zvon iz temnih lin, ki bi vzbujal na dom, na dom spomin . . .

Zvonili so poldne.

Tam od vzhoda sem so se temno odražale neke skupine na obzorju, toda v sinji daljavi. Kranjcem je začelo hitreje biti srce. Znane podobne domačih gor kakor Nanos, Čaven, Trnovski gozd. Če so ali niso? Podobne so jim same te-le daljne slike, a vendar ljube in mile, čeprav samo podobne. Ali ni gledal kralj Albuin z Nanosa v Furlanijo? Prav po tisti črti zrejo sedaj lahko oni tja gori nazaj sivi Nanos.

Adolf je celo menil, da opaža goriški grad in celo Gradiško. Dalje na jug mimo Gradiške, je menil, mora biti morje, sinje morje Jadransko, naravnost na jug pa celo Benetke, a na zahod mimo bližajočega se Čedadada v nedozirni daljavi Videm-Udine. Zares novi svet, široko odprt na vse strani. O, ne! Za dečki v ozadju je zima, skrb, mraz, led in Božič. O, kako lep

bi bil ta-le božji svet brez skrbi, truda, lakote in oddaljenosti od doma.

Stopinjo za stopinjo se pomikajo božični junaki proti mestu, ki jim je razgrinjalo vedno jasneje svoje obrise. Cividale-Čedad, tukaj-le si, ves siv in star in zaprašen!

Toda čuj! Ali zvoní še poldne v mestu? Prijetno pritrkovanje zveni na uho kakor pesem iz daljave, samo ljubek spomin brez razločnih glasov. Božični zvonovi opoldne pred samimi vrati v Čedad. Na Kranjskem done zvonovi božično pesem šele zvečer v mraku in ponoči. Zares novi svet, čudne navade. Primorski tovariši so razložili kranjskim, da so ti glasi pozdrav bližajočim se božičnim praznikom, pesem, ki se ponavlja po nekaterih krajih videmske, pa tudi goriške nadškofije in sosednjih škofij po več dni tisti teden pred Božičem in proti koncu tedna tudi večkrat na dan. Je to neko rahlo pritrkavanje na zvonove, ki pojo tako kakor da sanjajo o davno minulih časih, krasen sen o angelskem petju, o Gospodovem rojstvu, o dnevu, ko sta se same blagosti v med scedila zemlja in nebo . . .

Jezni Janez je izprva trdil, da imajo po bližnjih vaseh gotovo v vsaki najmanj po enega mrliča, pa mu zvone žalostni pozdrav. Ko je slišal prijetno brnenje tudi iz mesta, je verjel, da zvone novemu Božiču nov pozdrav, obenem pa tudi tako star kot so zvonovi sami ali kolikor

je sam praznik že star. To se je jeznemu Janezu zdelo tako neznansko milo in lepo, da bi se najraje smehljajal prijazno in sladko, kakor tedaj, ko je sanjal, da ga zibljejo sami nebeški krilatci, pa se je navzlic temu držal tako jezo, ubiral obraz tako nevšečno kakor da je samemu vragu popil ves lanski jesih. Kaj je mogel on za to, da ga poteze v licu nikoli niso slušale.

Tovariši so se jezili, da gre cesta ponajveč v ovinkih na levo in desno kolikor so bližje mestu, svojemu cilju. Prej se je pa vlekla naravnost kakor v pekel. Jezni Janez se je zopet smejal, pa je menil, da je s tovariši enih misli.

Hodili so že vsak sam za-se ob straneh ceste, potrti, sključeni, uničeni pod tolikimi nadlogami in bremenii. Slednjič most preko Nadiže, vhod v Čedad. Še pojo zvonovi, še pozdravljajo novi Božič. Ali ne pozdravljajo tudi popotnikov zmagovalcev?

5. Na cilju hrepenenja in razočaranja.

Pod kamenitim mostom iz sivega skrilavca šumi proti jugu Nadiža, božičnim popotnikom verna spremljevalka, obenem pa tudi glasna opominjevalka, kaka prememba jih je dočakala od današnjega jutra pa do vhoda v sivo mesto.

Stopali so po trdem skrilastem tlaku okorno, utrujeno. Mestnim stražnikom, financarjem in žandarjem se menda prav zato niso zdeli nevarni. Ozrli so se za njimi in jih pustili na

miru v dobri zavesti, da najdejo trudnim nogam najprej potrebnega počitka v kakem prenočevališču. No, dijaki so tudi radovedno ogledovali čuvaje tuje države, čeprav jih niso razločevali ne po stanu, ne po činu. Od leve in desne so strmele vanje in na ozke ulice visoke hiše iz sivega škrilavca kakor dolgočasni pomniki davno minulih dni, ko je slavna Civitas Julia (Julijevo mesto) gledala imenitnejše goste.

Videli so glavni trg z vodnjakom iz davnih časov, palače državnih in mestnih uradov, stolno cerkev, odzunaj sivo in dolgočasno, znotraj prevlečeno zaradi božičnih praznikov z rdečim baršunom in zlatimi resami — ostanek slave nekdanje regine del mare — Beneške republike. V cerkvi je pa vladal ves drugačni duh, duh nekdanjih malikovalskih templov in bazilik, ki so v svojem bistvu bogato opremljeni, vzorno sezidani, zraven pa prav zadosti dolgočasni. Nič ni tukaj iskrenega, nič prisrčnosti, ki bi vabila srce k sebi in ga dvigala iz prahu v solnčno-jasne višave. Vse kraljevsko veličastno, a nič človeško dojmjljivega. Zato trde tudi drugi popotniki in resnični poznavalci zgodovinskih zanimivosti solnčne Italije, da so tam doli cerkve krasne in veličastne, toda — prazne.

Ali čakajo usode kapelic po deželi, razvalin po hribcih in gričkih? Ali čakajo drugega ljudstva, ki se bo z gorečim srcem in zaupno zatekalo v božje hramove slavit svojega Stvarnika?

Naj bi nas ta nada ne varala, kakor je utrujene popotnike, ki so se kmalu popraševali, kje je še kaj mestnih zanimivosti. Niti Emil z vsem znanjem italijanščine in popraševanjem ni izvedel nič več.

Slabo uro so hodili po mestu z zaprašenimi črevlji, vzbujali pozornost nekaterih meščanov ter se čudili, odkod tako velik smrad, ki so ga polne vse ulice. Zapazili so pa tudi, da so samo štirje. Jezni Janez je nekje zaostal ali se je kam zazijal. Tako je menil Lojz, ki ga je bilo zelo zaskrbelo, kje najde izgubljenega rojaka in tovariša.

Krenili so zopet v tisto ozko, nič preveč snažno in smrdečo ulico, ki so po nji krevsali — korakati niso več mogli — v mesto. Vsi štirje so bili trdno prepričani, da domov ne pridejo nocoj; noge niso hotele več, čeprav je bil duh še krepak in čil, čeprav razočaran. Še bolj nego med potoma so se v mestu pomnožili tisti utisi, ki z njimi niso bili zadovoljni: kakor so jih hladno pozdravljale razvaline gradov in cerkva, tako se jim je zdelo hladno samo sivo mesto Čedad, ki je jasno pričalo s svojo ostarelostjo, da je že davno, davno vršel preko njega tisti sedanji čas, čas kulture, ko je bil v cvetu razvoja, v cvetu krasote — velik v zgodovini. Sam je zdaj podoben trhlemu starcu, ki zna mnogo pripovedovati o dnovih svoje mladosti; kaj je dosegel in kam meri njegova bodočnost pa

ničesar. Vsa Italija ena sama razvalina, zanimiva in sloveča, toda razvalina brez sedanjosti, brez bodočnosti, lepa in lačna . . .

Tedaj se junakom božične vigilje prismeje nasproti jezni Janez, zares je pa menil, da kremži obraz na jok, tako mu je bilo hudo. Šel je bil k neki branjevki kupovat jabolka z avstrijsko desetico in zaostal ter se zgubil obenem. Pokazal je tovarišem denar — laške palanke — malim pokrivačam za piskre podoben drobiž. Vsi so ga hiteli ogledovati, obenem pa tudi izpraševati, kje je kupoval jabolka. Rad jim je pokazal in tudi daleč ni bilo. Povedal je, da je videl nekje v mestu Janeza, postiljona iz Kobarida. Dražil ga je, če so danes zjutraj vsi izletniki na laški meji lepo po vrsti poljubili staro, kuštravo babo, kakor jo mora vsakdo, ko prvič stopa v deželo limon, pomaranč, polente, pelagre in lakote. Janez se je zopet grdo režal ter mislil, da se smeje, in hotel dokazati s smehom, da ga je nameraval nagajivi Janez samo potegniti.

V naglici so nakupili jabolk in pomaranč ter vsi preštevali — palanke. Zelo velike so se jim zdele in nerodne.

„Kje je pošta, Janez, kje je?“ sili vanj nestrpno debeli Janez, ki ga je bil medpotoma ožulil še levi črevelj. Hodil je zato sicer obut, a kakor bos po trnju in kremžil obraz od bolečin. „Ne vem,“ odvrne modro jezni Janez.

— Prašajmo! meni Adolf in se hoče pobahati z nemščino, pa ga ni umel od najmanj dvajsetih mimogredočih nihče kot samo eden; še tisti je bil Slovenec iz Beneške Slovenije ter je fantom rad pokazal pošto in tudi gostilno, kjer se ustavlja pošta iz Kobarida.

Nemilo se je začel norčevati postiljon z utrujenimi junaki božične vigije. Nazadnje jih je dražil z grdo babo na meji, ki jo bodo morali vnovič poljubiti, ko se vrnejo.

„Samo to povejte, prosim, doma v Kobaridu, da smo tukaj in ne moremo domov!“ Tako je naročal debeli Janez in pristavil, da nima nič denarja. Ob ti priložnosti je milo pogledal Adolfa, Adolf ga je umel, pa je rekel Emilu: — Ne vem, če bi mu posodil ali ne; dopoldne me je razžalil s kuheltajčarjem.

— Jaz nisem slišal, odvrne ta in tudi ostali trije potrdijo, da niso slišali. Adolf ni bil rad v zadregi, pa je segel v žep, ponudil desetico Janezu, naj kupi v gostilni kruha, a Janez ni vzel denarja, marveč menil bolj potihem: Še nadalje bi bil rad brez jedi, ko bi bilo to dovolj za vožnjo s pošto barko v Kobarid.

Samo če imate kaj denarja? praša hudomušno postiljon, ki so se mu dečki smilili. Kmalu so se pogodili: Za debelega Janeza, ki je kdove kod pobral pametno misel, da bi se peljali domov, je založil Adolf, jezni Janez je potrebno vsoto utržil skoro za prodani kruh. Lojzu je

manjkal samo en groš. Založiti ga je obljubil Emil, ki tudi ni bil brez denarja. Povrhu je moral obljubiti Adolfu debeli Janez, da mu bo prihodnje tri domače proste naloge sestavil za-
stonj in ne kakor doslej — po grošu. Zato mu je kupil pomaranč, kruha in podaril za spomin — eno palanko.

Ponesrečen izlet se je začel boljšati. Dečki so šli in za poizkušnjo sedli v zaprt poštni voz, da pomerijo, če bo dovolj prostora. Nič pretesno ni bilo. Potem so se vrnili v gostilno in pripovedovali veselo današnje dogodke. Skrivali niso niti svojega razočaranja, da so si slikali Italijo vse lepšo kot so jo zares videli. Gostje so domalega vsi govorili beneško narečje slovenskega jezika ter jim ugovarjali, da je Italija cvetoči rajski vrt. Treba jo videti spomladi in poleti.

„Razgrete razvaline niso nič lepše!“ je ugovarjal debeli Janez, ki je bil vedno glasnejši.

Tudi drugi tovariši niso hoteli premeniti svojega mnenja o slavljeni lepoti Italije. Kmalu bi bil nastal prepir, da ni došel postiljon Janez, potrkal z bičevnikom ob tla in zagrozil: Zdaj pa le hitro na voz, če ne poženem in ostanete vsi v Italiji, naj bo lepa ali grda!

Odpravili so se prav radi, zakaj bližala se je prav naglo sveta noč. Na zahodu je žarelo nebo, solnce se je poslavljaljo z italijansko nižino, a še prisrčnejše z obmejnimi, s slovenskimi gorami ter jih poljubljalo s poslednjimi žarki.

Za božičnimi popotniki so se zaprle duri poštna barke. Konji so hiteli po gladki cesti brez klancev. Kolikor bolj so se bližali državni meji in zasneženim goram, toliko nestrpneje je silil pod noge znanec mraz. Dečki so brisali pot s šip v oknih, da so mogli opazovati naravo zunaj, zavijajočo se v tajinstveni mrak.

Ko so pridržali v Št. Peter Slovenov, je legel že mrak na zemljo, in mnogovrstne luči so zablestele po okolici. Na nebu so se kresale zvezde in vedno več jih je blestelo na migljajočem svodu nebeškem — prav kakor božično, prvo sveto noč.

— Italijanske zvezde pogledjmo! je menil jezni Janez in se oziral skozi okno, tovariši so se mu smejali in dokazovali, da so res še na italijanskih tleh, kjer je tudi vse italijansko, a nikakor ne zvezde, ki so naše, vseh nas zemljanov.

In zopet so začeli tarnati od kraja, da so mislili še zjutraj, kako se začudijo lepoti kraljeve Italije, pa so doživeli tako presenečenje.

— Zdaj že vidim, da ni Italija deveta dežela, je trdil Adolf in debeli Janez mu je pritrdil zvesto: — Še tretja ni, kam deveta!

— Sem že raje Slovan stokrat raje nego Lah, je menil Lojz in mimogrede dregnil, da je to ljubezen še veliko očitneje pokazal, jeznega Janeza, ki je trdil, da bi se bil tisti čas, ko se je zgubil po jabolka, kmalu skoro stepel z mestno

stražo. Zahtevala je od njega nekaj passaporto (pos). Janez se je držal žalostno kakor vselej, ko se je smejal, in pripovedoval svojo nezgodo, ki se je samo zato končala zanj ugodno, ker se ni bal laške guardie (straže). Niso mu verjeli, zato bi bil skoro obutil debelega Janeza, ko bi ga ne bil zmotil Lojz, ki mu je očital lakomnost, ker je prodajal podarjeni kruh. Tudi drugi so ga zmerjali za to.

Landrijske jame niso videli v temi in na meji jih je laški stražnik komaj pogledal, če so še tako furbi (drzni) kot zjutraj. Na glas so se mu zasmeli in nalašč, zakaj pokazati so mu hoteli, da so zdaj že na varnem, na domačih tleh in jih nič več ne veseli lačna Italija, ki je morda res lepa, a ne zanje, za mlade Slované.

Ko je voz zaropotal po avstrijski državni cesti, jim je šele zavriskalo mlado srce pravega domoljubnega ponosa. Tema se je natepla odpovsod v poštno barko. Tako so vsi odkraja nazivali zaprti poštni voz, ki je z otlim bobnenjem vzdrževal zvezo med avstrijsko in laško pošto. Dečki so se komaj zdahnili od prve utrujenosti, ko je voz obstal pred pošto v Kobaridu. Poštarica je prva prašala Janeza, če je videl fante. Postiljon je pritrdil zadovoljno: — Videl in pobral, gospodična.

— Kje jih pa imaš?

Na to prašanje so bili živ, glasen odgovor fantje sami, ko so se med smehom in dovtipom

izkobacali iz voza na dvorišče. Kdor je slišal vrišč, je prišel gledat mlade ubežnike, kako so odrivali drug drugega, naj stopi naprej, se opraviči in plača voznino, zakaj Janez je povedal, da ni nobenega naznanil na pošti v Čedadu, ter vseh pet pobral s seboj bolj vsled usmiljenja kot za denar. Obljubili so pa že tedaj, da zbero potrebni denar in plačajo doma, če imajo zares kaj okroglega.

„Samo da so tukaj, reče postarni gospod poštar. Ves trg je bil v skrbeh za nje. Ne sprejemem nič. Da jih le imamo! Dijaki, dajte Janezu postiljonu malo napitnino, pa bo dobro.

Dečki se zahvalijo najprej gospodu poštarju, potem še „gospodu“ postiljonu. Govoril je Adolf sladkogolko in pretiho, potrdila sta mu Emil in debeli Janez. „Gospod“ postiljon je bil zahvale tako vesel in zaradi besede „gospod“ tako srečen, da je velikodušno odklonil vsakršno napitnino. Svetloba v poštni veži je bila preveč blesteča, fantom so se oči osolzile prevelike sreče. Lahkotno so odkorakali vesele praznike želeč dobrim ljudem proti domu. Tiho so stopali po ulici, dokler se niso razšli, le debeli Janez je zatrjeval dovolj glasno, da vsa zabava vendar ni bila preveč jalova, saj je bila zastonj.

Tovariši niso vedeli, če bi se jezili zato ali smejali.

Z obema rokama so jih sprejele gospodinje. Naslednji dan je bil ves trg poln dogodkov, ki so jih doživeli izletniki na božičnem izletu.

Konec! Emil, Lojz in debeli Janez so res dosegli učiteljski stan in so v njem osiveli. Vsi vrli Kobaridčani jih poznajo in cenijo. Jezni Janez je že tisto leto popustil knjige in se vrnil domov pripovedovat, kako se mu je godilo na sveti večer za mejo. Adolf je nekoliko let ubiral stopinje do učiteljskega stanu, pa ga le ni dosegel; prej so ga potisnili med vojake. Pozneje je dobil nekje v Istri gozdarsko službo ter jo neradovoljno ostavil, ko je umrl. Gotovo se vsak Božič spominja tudi v nebesih pri ljubljennem Bogu, kako je bilo tisto leto in tisti dan pred Božičem, ko ga je tovariš razžalil s kuhl-tajčarjem, pa mu je odpustil, ponudil plačilo za poštni voz domov ter mu podaril za spomin laško palanko.

Obljubo za brezplačno sestavo treh prostih spisnih nalog je pozneje debeli Janez zvesto izpolnil. To verjame vsak, kdor ga pozna.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIČNICA

00000482586

